

Een Staatsstuk van beteekenis.

In de Memorie van Toelichting op het VIDE hoofdstuk van de Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1896, lezen wij op bladz. 3 en volgende:

»Het bedrag van f 3.670.300, voor nieuwen aanbouw uitgetrokken, is geheel bestemd voor de voortzetting van den bouw der drie bij de vorige begrooting toegestane pantserschepen, type kruiser, waaraan sedert de namen *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* gegeven zijn. Gebonden aan het eindcijfer, dat voor het VIDE hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1896 kan worden beschikbaar gesteld en met het oog op hetgeen noodig was voor andere behoeften, waarin uit dit hoofdstuk moet worden voorzien, heeft de ondergeteekende niet méér dan het genoemde bedrag voor nieuwen aanbouw kunnen aanvragen. Dat er alle reden zou bestaan om, indien de tegenwoordige financieele omstandigheden het veroorloofden, eene veel grootere som voor nieuwen aanbouw te bestemmen, is niet twijfelachtig.»

»In 1896 zullen namelijk de schepen en vaartuigen van de Nederlandsche oorlogsvloot, gerekend naar den aanvang van hun bouw, de hieronder te noemen leeftijden bereiken:

A. Schepen voor den algemeenen dienst en den dienst bij het auxiliair eskader in Oost-Indië.

Pantserschip	Prins Hendrik	31 jaar.
Pantserschip	Koningin Wilhelmina.	5 »
Fregat	Atjeh	21 »
»	Tromp	21 »
»	Koningin Emma.	20 »
»	de Ruyter.	17 »
»	van Speyk.	16 »
»	Johan Willem Friso	13 »
Korvet	Alkmaar	24 »
»	Sommelsdijk	15 »
Schoener	Suriname	20 »
»	Bonaire.	20 »

B. Schepen voor binnenlandsche verdediging.

Pantserschip	Schorpioen	29 jaar.
»	Stier	29 »
»	Evertsen	3 »
»	Kortenaer.	3 »
»	Piet Hein.	3 »
Monitor	Krokodil	29 »
»	Heiligerlee	29 »
»	Bloedhond	29 »
»	Cerberus.	29 »
»	Hyena.	27 »
»	Panter.	27 »
»	Wesp.	26 »
»	Haai	26 »
»	Draak.	21 »
»	Luipaard	21 »
»	Matador	20 »
»	Reinier Claeszen	6 »
Riviervaartuig	Vahalis	26 »
»	Isala	20 »
»	Rhenus	20 »
»	Mosa	19 »
»	Merva	18 »
Kanonneerboot	N ^o . 3	32 »
»	Hydra.	25 »
»	Dog.	23 »
»	Brak	22 »
»	Bever	21 »
»	Fret	21 »
»	Freyr	20 »
»	Thor	20 »
»	Wodan	20 »
»	Braga.	19 »
»	Njord	19 »
»	Tyr.	19 »
»	Balder.	18 »
»	Heimdall.	18 »
»	Ulfr	18 »
»	Vali.	18 »
»	Vidar	18 »
»	Bulgia:	17 »
»	Dufa	17 »

Kanonneerboot Hadda. 17 jaar.

» Hefring 17 »

» Udur 17 »

Torpedobooten :

een 21 jaar.

twee. 19 »

elf 18 »

een 17 »

drie 16 »

een 14 »

een 11 »

zeven. 9 »

zes 7 »

een 6 »

een 5 »

»Bij deze opsomming zijn buiten rekening gelaten: het raderschip *Valk*, dat 33 jaar geleden in aanbouw werd gebracht, de wacht-, instructie- en logementschepen en de andere bodems voor speciale diensten bestemd, zoodmede de schepen, die, zoodra de *Evertsen*, *Kortenaer* en *Piet Hein* gereed zullen zijn, uit de sterkte worden afgevoerd.»

»Uit de opsomming blijkt, dat, uitgezonderd de *Koningin Wilhelmina*, de *Reinier Claeszen*, de *Evertsen*, de *Kortenaer*, de *Piet Hein* en enkele torpedobooten, *het geheele materieel der zeemacht OUD is* (1). Houdt men rekening met den snellen vooruitgang van de maritieme wetenschap in de laatste 30 jaren, dan zal men zich niet kunnen verwonderen over het — reeds vroeger aan de Staten-Generaal medegedeelde — feit, dat *dit oude materieel van verouderd type en derhalve van geringe strijdwaarde is* (1), tegenover de moderne schepen en vaartuigen van andere zeemogendheden.»

»Bovendien zal over vele der genoemde bodems nog slechts gedurende een beperkten tijd beschikt kunnen worden, omdat hunne stoomketels, van eenige bovendien de machines, spoedig onbruikbaar zullen worden en de vernieuwing daarvan niet raadzaam kan zijn, met het oog op de geringe gevechtswaarde dier schepen, waar het geld zoo dringend noodig is om nieuwe schepen te bouwen.»

»Het gietijzer van de machines der oudste pantserschepen en monitors begint zich te *decomposeeren* (1).»

»Voor de stoomketels van het fregat *van Speyk* kan nog slechts op één, voor die van de *Atjeh* nog maar op twee, voor die van de *Koningin Emma* nog maar op drie jaar dienst worden gerekend; op de beide eerstgenoemde schepen is de maximum-stoomdruk thans reeds met 10 Engelsche ponden verminderd moeten worden. Voor de stoomketels van de — *slechts bij*

(1) Wij cursiveeren.

gunstigen weerstoestand buitengaats te vertrouwen (1) — pantserschepen *Schorpioen* en *Stier* valt ook nog maar op twee jaren dienst te rekenen. Van den monitor *Panter* zullen de stoomketels nog slechts één, van de monitors *Bloedhond*, *Hyena*, *Wesp*, *Haai*, *Luipaard* en *Matador* zullen zij nog maar twee jaar dienst kunnen doen. De genoemde termijnen kunnen iets medevallen, doch veel zal dit niet kunnen zijn, en daarna ontvallen wederom stoomketels van andere schepen."

»Aan eene geheele reconstructie onzer vloot bestaat dus zeer dringende behoefte. De ondergeteekende is doende om gegevens te verzamelen, noodig voor de vaststelling eener organisatie, doch het staat bij hem vast dat, bij de reconstructie der vloot, de voorrang moet gegeven worden aan de betrekkelijk groote schepen, aangezien de zeemacht daarin hare hoofdkracht moet vinden."

»De behoefte aan die schepen nauwkeurig nagaande, is hij tot de conclusie gekomen dat daarvan tien noodig zijn voor den algemeenen dienst en den dienst bij het auxiliair eskader en zes voor de defensie hier te lande, namelijk tot behoorlijke dekking der verschillende zeegaten, die dekking behoeven, zij het slechts ter handhaving van onze neutraliteit bij een Europeeschen oorlog."

»Zooals aan de Staten-Generaal in het vorige jaar reeds is medegedeeld, zijn de thans in aanbouw zijnde *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* de vervangers van de *van Galen*, de *Koning der Nederlanden* en de *Johan Willem Friso*, waarvan de beide eerstgenoemden reeds in 1894 ontvielen en de laatstgenoemde misschien weldra ontvallen zal. Wanneer nu nog 6 vervangers worden gebouwd voor de *van Speyk*, de *Atjeh*, de *Koningin Emma*, de *Prins Hendrik*, de *Tromp* en de *de Ruyter*, zullen, met de *Koningin Wilhelmina*, de 10 schepen voor den algemeenen dienst en den dienst bij het auxiliair eskader aanwezig zijn."

»De *Evertsen*, de *Kortenaer* en de *Piet Hein* vervangen in 1896 de *Buffel*, de *Guinea* en de *Tijger*; de 3 alsnog aan te bouwen schepen, gewijzigd type *Kortenaer*, zullen moeten vervangen de *Schorpioen*, de *Stier* en de *Panter*."

»In welk tijdsverloop zou nu de reconstructie van dit gedeelte onzer vloot voltooid worden, wanneer voor nieuwen aanbouw jaarlijks niet meer werd besteed dan het bedrag van 3½ miljoen gulden, dat sedert 1893 ongeveer voor dit doel werd uitgegeven?"

»Aannemende, dat de nieuw te bouwen schepen met bewapening, enz., dooreengenomen f 2.825.000 per stuk zullen kosten, komt men bijvoorbeeld tot de volgende verdeling:

(1) Wij cursiveeren.

Dienst- jaar.	Holland.	Zeeland.	Friesland.	N ^o . 4 R. W.	N ^o . 5.	N ^o . 6.	N ^o . 7 R. W.	N ^o . 8.	N ^o . 9.	N ^o . 10 R. W.	N ^o . 11.	N ^o . 12.	Totaal
1895	656	452 ¹ / ₂	452 ¹ / ₂	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1561
1896	1131	1184 ¹ / ₂	1184 ¹ / ₂	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3500
1897	1038	1188	1188	86	—	—	—	—	—	—	—	—	3500
1898	—	—	—	1170	1165	1165	—	—	—	—	—	—	3500
1899	—	—	—	1170	1165	1165	—	—	—	—	—	—	3500
1900	—	—	—	399	495	495	771	670	670	—	—	—	3500
1901	—	—	—	—	—	—	1170	1165	1165	—	—	—	3500
1902	—	—	—	—	—	—	884	990	990	286	175	175	3500
1903	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1170	1165	1165	3500
1904	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1170	1165	1165	3500
1905	—	—	—	—	—	—	—	—	—	199	320	320	839
Totaal.	2825	2825	2825	2825	2825	2825	2825	2825	2825	2825	2825	2825	33500

»Gaat men de resultaten, die dit programma van aanbouw oplevert, na, en toetst men die aan de eischen van de vervanging der bestaande schepen, dan blijkt daaruit:

dat voor de *van Speyk*, de *Atjeh* en de *Koningin Emma*, die respectievelijk vermoedelijk reeds begin 1897, 1898 en 1899 aan den dienst zullen ontvallen, eerst in 1900 de vervangers beschikbaar komen;

dat, in de onderstelling dat daarna de vervanging van de *Stier*, de *Schorpioen* en de *Prins Hendrik* in aanmerking komt, deze bodems respectievelijk, 35, 35 en 37 jaar oud zullen zijn, vóórdát in 1902 hunne vervangers gereed zijn;

dat de *Tromp*, de *de Ruyter* en de *Panter* eerst na respectievelijk 30-, 26- en 36jarigen leeftijd in 1905 vervangen kunnen worden. Intusschen zijn dan de overige in de opsomming genoemde schepen negen jaar ouder geworden dan daar ter plaatse voor hen is aangegeven, indien zij niet reeds vóór 1905 aan den dienst zijn ontvallen.»

»Met zoodanigen staat van zaken zal niemand vrede kunnen hebben. . . .!»

Tot zoover de Memorie van Toelichting, waarvan de volgende bladzijden trouwens tot het aangehaalde gedeelte in geen rechtstreeksch verband meer staan.

NB. De cijfers in de kolommen 2 tot en met 14 geven duizendtallen van gulden aan.

Bij de begrooting voor 1895 werd slechts f 581.018 voor de *Holland* toegestaan, doch op de sommen in genoemd jaar voor de voltooiing van de *Kortenaar* uitgetrokken, zal vermoedelijk zoo-veel overblijven dat in 1895 aan de *Holland* f 656.000 zal kunnen worden verwerkt.

R. W. beteekent: aanbouw op 's Rijks Werf.

De laatst aangehaalde zinsnede uit die Memorie klinkt eenigszins als een vraag; een vraag, die slechts beantwoord kan worden met een volmondig: »Neen waarlijk, met een dergelijken toestand kan niemand vrede hebben, wie hij ook zij!»

Wij rekenen het daarom den tegenwoordigen minister van marine als een verdienste aan, dat hij den rampzaligen toestand, waarin onze vloot zich op het oogenblik bevindt, zoo ruitelijk en onomwonden aan de Volksvertegenwoordiging heeft geopenbaard, al beweren velen, dat het nut van dergelijke onthullingen niet efficace is gebleken, sedert eenige jaren geleden zonder tegenspraak van bevoegde zijde in de Volksvertegenwoordiging is verklaard, dat wij geacht moesten worden weerloos te zijn, zoolang het leger en het vestingstelsel niet aan eene ingrijpende reorganisatie onderworpen werden, en de toestand nochtans dezelfde gebleven is.

Wij geven toe dat die toestand allerbedroevendst is en stemmen in met de klacht, die welhaast eene aanklacht dreigt te worden, dat de Volksvertegenwoordiging — doof voor de waarachtige belangen van onze verdediging en blind voor de gevolgen, welke daaraan voor de toekomst noodwendig verbonden zullen zijn en die in de enkele woorden: *verkrachting van onze staatkundige zelfstandigheid*, kunnen worden samengevat — in haar non possumus volhardt en zich achter den financieelen nood der tijden verschuilt; maar juist die omstandigheid zal, naar wij hopen, oorzaak zijn dat menigeen tot ernstig nadenken wordt gestemd en de toekomst met bezorgdheid tegemoet zal gaan, omdat de nadeelige gevolgen van zulk een toestand onmogelijk kunnen uitblijven.

Evenals het lot van den mensch in hoofdzaak in eigen hand gelegen is, in dier voege althans, dat hijzelf veel tot zijn moreel en materieel welzijn kan bijbrengen, of schuld draagt aan beider verval, zoo gaat het ook de volken in den loop der tijden. Invloeden van buiten kunnen zeer zeker storend op de nationale ontwikkeling inwerken, ja, zelfs in die mate, dat deze tijdelijk geheel of grootendeels wordt belemmerd, maar een algeheelen ondergang vermogen zij slechts onder zeer abnormale omstandigheden in het leven te roepen, als het staatsleven gezond is en de verschillende organen behoorlijk functionneeren. Daartoe bleek de vitale kracht, zelfs na de gevoeligste slagen, te groot te zijn. Waar een dergelijke catastrophe intrad, daar was — dit leert de geschiedenis op bijna elke bladzijde — de constitutie van den Staat dan ook reeds sedert lang verrot en kenschetste het inwendig verval zich in de eerste plaats door verwaarloozing van het krijgswezen.

Is het, met die feiten voor oogen, dan te vergeven, dat Nederland, welks historie in dit opzicht waarschuwendende voorbeelden te over heeft geboekstaafd, nog steeds verzuimt om uit de lessen van het verleden leefregels voor het heden te vormen? Dan zou het intusschen niet voldoende zijn alleen de wonde plekken bloot te leggen, doch de noodzakelijkheid zou gebieden tevens

van stonde aan, dat die wonden in hare geheele diepten zijn gepeild, de middelen tot herstel onverwijd aan te wenden.

Daarvan blijkt echter uit deze Memorie van Toelichting verder niets, integendeel. . . . zij vervolgt en besluit het bovenaangehaalde met de volgende woorden: »Voordat echter meer afdoende maatregelen van voorziening kunnen worden beraamd, moet eene beslissing worden genomen omtrent het advies van de, bij Koninklijk Besluit van 31 Juli 1889, N°. 27, benoemde commissie betreffende de Indische marine-aangelegenheden. Een overleg dienaangaande is tusschen de betrokken Departementen aanhangig.»

Voor hen, die door de aan deze zinsnede voorafgaande schildering tot beter inzicht gedrongen en dientengevolge bereid bevonden zouden zijn de koorden der beurs een weinig te laten glippen, voor hen — herhalen wij — moet het ongeveer als een stortbad werken, indien zij bespeuren, dat, hoe droevig de bestaande toestand ook zijn moge, zelfs geen maatregelen tot voorziening in den bestaanden nood *beraamd* kunnen worden, voordat eene beslissing genomen zal zijn over het advies van eene commissie, die meer dan zes jaren geleden zitting nam om te berichten over aangelegenheden der Indische marine, die met de Koninklijke Nederlandsche Zeemacht slechts middellijk iets te maken heeft. Het nationaal gevoel een oogenblik te voren tot een verblijdende hoogte gestegen, daalt ongetwijfeld na zulk eene mededeeling weder verre beneden nul.

Is de toestand werkelijk, zooals hij geschilderd werd — en wie onder de vaklieden twijfelt daaraan nog — dan zou het overweging verdiend hebben, binnen den kortst mogelijken tijd met kracht en energie aan de reconstructie der vloot de hand te slaan en had het voorstel daartoe *op dit oogenblik en door dezen minister* aan de Volksvertegenwoordiging gedaan dienen te worden. Laten de jaarlijksche staatsinkomsten, in verband met het totaal der staatsuitgaven, eene verhooging van het budget van marine met ettelijke millioenen guldens niet toe, dan had naar andere middelen moeten worden omgezien. Een voorstel om, ten behoeve van de daarvoor vereischte buitengewone uitgaven, eene nieuwe leening te sluiten, groot genoeg om binnen enkele jaren eene, aan onze positie als tweede koloniale mogendheid, passende oorlogsvloot het aanzien te geven, ware onder de bestaande omstandigheden geenszins overdreven en — hoe groot het geldelijk offer ook zou mogen wezen — der Nederlandsche natie waarschijnlijk sympathieker geweest dan zich den ontredderden toestand van 's lands vloot door de Regeering te zien blootleggen zonder dat tevens afdoende middelen tot herstel worden voorgesteld.

HET FRANKISCHE VOETVOLK ⁽¹⁾, 400—800.

KRIJGSHISTORISCHE STUDIE

VAN

B. R. F. VAN VLIJMEN.

Gens Francorum inclita, auctore Deo condita,
fortis in armis, firma in pacis foedere, profunda
in consilio, corpore nobilis, incolumis, candore,
forma egregia, audax, velox et aspera.

Incipit prologus legis Salicae.

La nation des Francs, illustre, ayant Dieu
pour fondateur, forte sous les armes, ferme
dans les traités de paix, profonde en conseils,
noble et saine de corps, d'une blancheur et
d'une beauté singulière, hardie, agile et rude
au combat.

Prologue de la loi Salique.

Trad. d'AUGUSTIN THIERRY.

Geducht waren de versterkingen, die — gelijk reeds op eene andere ⁽²⁾ plaats werd opgemerkt — aan beide oevers van den Rijn door de Romeinen tot bescherming der rijksgrens werden gebouwd. Toch vermochten zij op den duur niet te beletten, dat de woeste Germaansche horden vasten voet kregen aan deze zijde van den machtigen stroom. »Een zoodanige slagboom immers,» zegt een Fransch geschiedschrijver, »is eene ijdele bescherming als hij zelf niet beschermd wordt door het hart en den arm van een talrijk volk, toegewijd aan de verdediging des lands.»

Hoe het met die toewijding van het volk ten tijde van het keizerrijk gesteld was, werd door tal van bekwame schrijvers geboekstaafd.

In de eerste jaren van het keizerrijk, toen de krijgsdienst opgehouden had een burgerplicht te wezen, werd het karakter van het leger totaal gewijzigd. Gerecrueteerd in de provinciën, onder de meest verschillende landaarden, was het weldra niets anders dan eene vereeniging van gelukzoekers, wier eenige band bestond in het gemeenschappelijke militaire leven. Allengs gingen al de eigenschappen te loor, die de Romeinsche legioenen

(1) Vervolg op eene afzonderlijk uitgegeven studie: *Het Bataafsche voetvolk*.

(2) *Het Bataafsche voetvolk*, bladz. 90.

hadden verheven tot de beste troepen der wereld. Het leger kon nog strijden, mits het goed werd betaald, maar van opoffering was geen sprake meer en zelfs de gehoorzaamheid werd een ijdele klank. Sommige Keizers, die, als PERTINAX en PROBUS, meenden het leger te kunnen hervormen door de gestrengte krijgstucht der oude tijden weder in te voeren, betaalden deze vaderlandslievende dwaling met den dood. De soldaat eischte van zijn ambacht alleen de genietingen der losbandigheid en de geldelijke voordeelen; hij wist de vermoeienissen niet meer te verduren en verbrijzelde zijne spade op het hoofd van den bevelhebber, die hem gebood te werken.

Het gedemoraliseerde leger werd aldus de hoofdfactor van de maatschappelijke wanorde. Zijne belangen waren niet slechts vreemd aan die der burgermaatschappij, maar kwamen daarmede werkelijk in strijd. Het leger vond er zijn voordeel in om het rijk in wanorde te dompelen, daar elke verandering van regeering eene nieuwe gelegenheid bood tot roof. Vandaar de menigvuldige militaire oproeren. Een nietig voorwendsel was voldoende om de troepen te doen opstaan. Zij snelden naar de tent van den legaat, wierpen hem een purperen mantel om de schouderen en begroetten hem als Caesar. Van dit oogenblik af was de veldheer gedoemd den troon te beklimmen of te sterven: hetzij hij wilde of niet, hij moest den regeerenden vorst van den troon stooten, op straffe van zelf het slachtoffer te worden der hebzuchtige soldaten.

Zoo diende het lichaam, dat eertijds in het leven was geroepen om het rijk te verdedigen, dank zij de algemeene verbastering der zeden, slechts om de orde te verstoren, de grondslagen van het rijk te ondermijnen en zijn val te verhaasten.

Als wij bedenken, dat aan zulk een leger de verdediging van het rijk tegen de barbaren was toevertrouwd, kan het geene verwondering wekken dat de onverbasterde stammen, die, van het oosten en noorden aangesneld, zich gelijk een lavastroom op de noordelijke en oostelijke grenzen des rijks wierpen, er in slaagden op verschillende punten door de fameuse grenslijn heen te dringen.

Deze Germaansche benden kunnen gesplitst worden in twee groepen, welker streven en bestemming wezenlijk verschilden. De noordelijke groep, die bijzonder onze aandacht verdient, omvat de Franken, de Saksers, de Friezen en de Allemannen. Deze volken traden op met al de ruwheid hunner oorspronkelijke zeden. Als eenmaal de koorts van het bloedbad hen had aangegrepen, gaven zij er zich aan over in onbegrensden waanzin. Alles, wat hen storend in den weg trad, viel verpletterd onder de slagen hunner bijlen en de met bloed besmeurde muren der veroverde steden vormden, in vlammen opgaande, de vreugdevuren der woeste overwinnaars.

Nog is de bodem der Nederlanden en der Rijn-provinciën de welsprekende getuige van verwoestingen, die door geen historieschrijver werden geboekstaafd. Die bodem, geopend door het houweel der onderzoekers, geeft een

overvloed van puinen van vroegere Romeinsche kasteelen en landhuizen te aanschouwen, verkalkt door den vuurgloed en de beenderen bevattend der gewelddadig omgebrachte bewoners.

Ofschoon de Saksers (Friezen) (1) zich, evenals de Franken, reeds in de eerste eeuwen onzer tijdrekening in het noorden van Oud-Nederland hebben gevestigd (2), wekken de laatstgenoemden de meeste belangstelling. De Franken immers schonken hunnen naam aan het machtige Westersche Rijk, van hetwelk ook Oud-Nederland deel uitmaakte. Zij zijn het, die, gelijk wij zullen zien, aanvankelijk onder de Merovingers en later onder de Karolingers eene zoo overwegende stelling innemen, dat de namen van Saksers, Friezen, Allemannen in het niet verzinken bij de glorie, die uitstraalt van het Frankische volk.

KLAAS KOLIJN, onze oudste kroniekschrijver geeft reeds aan de verschillende stammen, die ten jare 366 optrokken (3) om: »te nederen die roomsche gewelt," den algemeenen naam van Franken (4).

Mr. GERARD VAN LOON teekent hierbij aan: »In 't gevolg van den tijd zijn deze Franken, onaangezien zij in het begin, zooals gemeld is, *uyt zoo veele onderscheydene volken bestonden*, nogthans alleen in Salers en Ripuarien verdeeld geworden. Versta door de eersten die Franken, welke of door de Romeynsche Keyzeren met de woon op den grond des Roomschen Rijks geplaatst waren, of uyt eygen vrijen wil, zich onder het Rijksgebied der Romeynen ten verblijf begeven hebbende, gezaamentlijk naar de Salische wetten leefden. Door de Ripuarien versta de Franken, welken naa het aangaan van het voormelde verbond, zich in de landen zoo langs den eenen als den anderen boord des Rijns van Thiel, Nieuwege, en zoo voort tot Mantz toe, sedert altijd hebben gehandhaafd; en waarom zij *Ripuarii*, dat is *boord-zaten* genaamd, even gelijk derzelve wetten weer onder dien van Ripuarische wetten daarom bekend zijn."

Andere schrijvers beweren dat de Ripuariërs, vóór het optreden in Batavia en in Gallia Belgica, hunne woontenten uitstrekten van Maintz tot Keulen terwijl de Saliërs tusschen Weser en Rijn gevestigd waren.

(1) Die Neder-Sassen heten nu Vriezen. (MELIS STOKE, *Rijmkroniek*.)

(2) *Het Bataafsche voetvolk*, bladz. 99.

(3) *Idem*, bladz. 100.

(4)

'T es geschiet niet lanch na desen

Dat ti Sicambrinen Salen

En ti Usipers bij malen

Battenewiren en ti Friezen

Namen over Rijn te riezen;

Als si deden met veel ander

De eine volgede malcander.

Tegen Roman wilden zi striden

Des zi deden in ti tiden:

En de *Francken* zien bij namen

Landen en luden al te samen.

MELIS STOKE, *Rijmkroniek*, bladz. 74.

Hoewel de verandering van namen, in de derde eeuw vrij algemeen, veel duisternis heeft verwekt in de historie, schijnt het vrij zeker, dat de West-Germaansche stammen, later onder den algemeenen naam van Franken bekend, herkomstig waren uit Pannonië.

Betreffende de afleiding en de beteekenis van den naam »Frank» heerscht groot verschil van meening bij de geschiedvorschers. Volgens sommigen is »Frank» afgeleid van »phraktoi», hetwelk beteekent »bekwaam in 't versterken.» DU TILLET leidt den naam af van het Teutoonsche »fransen» (vrijgezel). AUGUSTIN THIERRY onderstelt evenals FRERET, dat »frank» synoniem is met »ferox» (wrang-trux, verbannen, woest), terwijl anderen het willen doen afstammen van »framea.»

De overeenkomst van Frank en vrije man, zegt VAN HASSELT (1), schijnt voort te vloeien uit den tekst der Salische wet: »Requirenti vero si talis culpa est, unde homo ingenuus sive Francus, etc.» (2). Hier schijnt de naam *Francus* de woordelijke verklaring van *homo ingenuus* (vrijgeborene). De vlaamsche uitdrukking *vränk en vrij* is blijkbaar de reproductie van dit woord.

KILIAAN eindelijk, de beroemde corrector der Plantijnsche drukkerij, zegt, dat »Franken» beteekent »vrijen.»

Hoewel, zooals vroeger bereids is opgemerkt, al het land benoorden den Rijn Neder-Saksen werd genoemd, dragen sommige streken nog het getuigenis van het verblijf der Salische Franken. In Over-IJssel namelijk de afdeelingen Salland en Twente, welker hoofden tot de samenstelling der Salische wet medewerkten.

De zeden en gewoonten der Franken hadden zeer veel overeenkomst met die van de andere Germaansche volken. Bij hen was de strijd om het bestaan het nationale belang bij uitnemendheid. Het geheele volk droeg de wapenen, die in den beginne hoofdzakelijk bestonden uit werpschicht (framea), zwaard en schild. Tal van eigennamen wekken oorlogzuchtige denkbeelden: Sigidegun (het roemrijke zwaard), Plechelm (de schitterende helm), Gundulf (de wolf der gevechten), Walramn (de raaf van het slagveld) kunnen hiervan getuigen. Waardig te zijn de wapens te dragen was voor den Frank de hoogste eer. Zoodra hij hiertoe niet meer in staat was, mocht hij geen deel meer hebben aan de beraadslaging betreffende de zaken van het Gemeenebest. In die maatschappij der sterken bezat alléén hij rechten, die in staat was ze te verdedigen.

De plechtigste dag in het leven van den jeugdigen Frank was die, waarop hem de *framea* werd overhandigd. Dan hield hij op kind te zijn en werd voortaan onder de mannen gerekend. Onverbreekbaar was die vereeniging van den jongeling met zijn wapen; het vergezeld hem allerwegen als

(1) *Biographie nationale*, I, blad. 27.

(2) *Lex Salica XL. Codex X. ED. HESSELS & KERN.*

zinnebeeld van zijn recht en van zijne kracht. In den veldslag werd het verzadigd met het bloed des vijands; op de volksvergadering deed hij het voor hem spreken, door er mede te klinken tegen de spietsen zijner makkers; bij de feesten volgde het hem om getuige te zijn van zijne vreugde en niet zelden van zijne twisten. De *framea* was aanwezig bij de voornaamste handelingen van het burgerlijke leven. Als de Frank een huwelijk sloot, als hij een zoon aannam, als hij een slaaf de vrijheid gaf, als hij een verbond sloot werd op dit wapen, als op het heiligste voorwerp, de plechtige gelofte afgelegd. De *framea* was bij de openbare rechtsgedingen het symbool der gerechtigheid en in handen van den vorst het toonbeeld van gezag. Zelfs de dood vermocht geene scheiding teweeg te brengen tusschen den krijger en zijn wapen. Langen tijd nadat de gewoonte was verdwenen om de vrouwen na den dood hunner mannen te verbranden, volgde de *framea*, als getrouwe gezellin, den strijder in het graf en rustte voorgoed aan zijne zijde.

De eerste benden, die uit de ongerepte wouden naar het westen togen, waren slechts half gekleed en alleen met schild en *framea* gewapend. De sterken alléén marcheerden in het gelid; de zwakken hadden de zorg voor den legeretros. Enkele geoefende ruiters zwermden vóór het leger uit, maar de hoofdmacht bestond uit voetvolk.

In de voorste rijen zag men woeste tronies, wier lange haren en baarden den aanblik te schrikwekkender maakten. De ijzeren ringen aan armen en beenen konden zij niet afleggen dan na een vijand gedood te hebben.

Hier en daar wapperden zinnebeeldige vanen aan de lansspitsen. Een wild gezang, uit de gelederen stijgend, verheerlijkte de goden en de helden van het volk, terwijl de menigte in het loflied stemde door, den mond op den metalen rand der schilden drukkend, een gekrijsch te doen hooren, dat gepaard ging met het gekletter der tegen elkander botsende speren. De geheele massa vormde eene soort van wig, welker punt op onstuimige wijze in 's vijands gelederen doordrong.

Na den eersten schok volgde eene reeks van tweegevechten, waarbij persoonlijke kracht en moed de hoofdfactoren vormden. Ziedaar de geheele tactiek der eerste Frankische benden.

Na den eersten schok was het: overwinnen of sterven. Daar men de middelen der strategie niet kende, was elke terugtocht een vlucht en elke vlucht een onherstelbare ramp. In dit bewustzijn maakte zich eene razernij van den strijder meester, zoodra de kamp begonnen was; hij lachte krampachtig in het aanzicht van den dood, wetende dat WODAN, de hoogste godheid in het Walhalla, medestreed; dat de strijdbare maagden, Walkyriën genaamd, op zwanenvleugelen over het slagveld zweefden om de zielen der gesneuvelden naar de verblijfplaats der gelukzaligen te voeren.

Na de overwinning verdeelde men den buit: wapenen, gevangenen, slaven en vooral het goud, dat de barbaren bovenmate liefhadden.

Dan werden de gevangenen gedood, als dankoffers aan de goden, en gaf men zich over aan eene woeste vreugde bij de eindeloze maaltijden, waar de triomfliederen zich mengden met het gereutel der stervenden en het geschrei der roofvogels.

Vroeger teekenden wij reeds aan (1), dat de herhaalde aanvallen der Franken zelfs de Keizers noopten Rome te verlaten en zich in noordelijk Gallië aan het hoofd der legioenen te stellen ten einde het eenmaal door JULIUS CAESAR veroverde gebied aan de barbaren te betwisten.

Het is hier de plaats om het verloop van de even hardnekkige als langdurige worsteling, die met den ondergang der Romeinsche macht eindigde, eenigszins breeder te ontvouwen.

Niets is duisterder noch onzekerder dan de geschiedenis van de vestiging der Franken aan deze zijde van den Rijn, d. w. z., in noordelijk Gallië. Zij trokken niet in massa over den Rijn, maar overschreden dezen stroom honderd keeren om de groote steden in het noorden te plunderen. Wel namen zij iedere keer met hun buit den terugtocht aan, maar lieten telkens in de moerassige streken van de Waal of tusschen de rotsachtige oevers van de Maas benden achter te midden der volkeren, die voor het meerendeel hun in afkomst gelijk waren.

Het groote offensieve verbond der West-Germaansche stammen in de eerste helft der derde eeuw was waarschijnlijk het gevolg van de strooptochten der Romeinen onder Keizer MAXIMINUS (235—238) den ellendigen THRACIËR, door den edelen ALEXANDER SEVERUS beweldadigd, die samenspande om zijn weldoener te vermoorden. Na door de legioenen in Germanië tot Caesar te zijn uitgeroepen, verwoestte hij daar uitgestrekte landouwen te vuur en te zwaard.

Geweldig was evenwel de verwarring na den moord op ALEXANDER SEVERUS (235). Ongeveer gelijktijdig met MAXIMINUS waren in Afrika GORDIANUS, Vader en Zoon, door de legerbenden met het purper bekleed, terwijl in Italië MAXIMUS, BALBINUS en een derde GORDIANUS werden uitgeroepen. Edoch binnen dertien maanden tijds (Juni 237—Juli 238) stierven vijf van deze uitverkorenen een gewelddadigen dood, namelijk: GORDIANUS Vader en Zoon, MAXIMUS, MAXIMINUS (bovengenoemd) en BALBINUS, die geworgd werd door de Praetoriani. GORDIANUS DE JONGE, vermaagschapt aan een zijner naamgenooten, regeerde een korten tijd na het bloedbad en toen weerklonk voor 't eerst de naam Franken als een oorlogskreet door geheel westelijk Europa.

AURELIANUS, Tribuun van het VIde legioen, trok op en bracht hun bij Moguntiacum (Maintz) eene beslissende nederlaag toe. Zeven honderd Franken werden gedood, drie honderd gevangen genomen.

(1) *Het Bataafsche volk*, bladz. 93 en volgende.

Welk lot dezen wedervoer en ook welk een gewicht Rome hechtte aan deze zegepraal blijkt uit de bekende versregelen van FLAVIUS VOPISCUS (1).

Na de kortstondige regeering van PHILIPPUS (244—249) besteeg DECIUS den troon. Het was deze Keizer, die in 252 met geheel zijn leger aan den Donau door de Gothen werd vernietigd. Volgens de Alexandrijnsche kroniek hebben ook Frankische benden daar naast de Gothen gestreden.

Tengevolge van deze overwinning drongen de Gothen en Sarmaten in Griekenland en wierpen zich de Franken opnieuw in Gallia Belgica.

Keizer VALERIANUS (253—260), tegen Perzië te strijden hebbende, liet het aan POSTHUMUS, dux (2) in Gallië, over de Franken terug te werpen. POSTHUMUS, later tot keizer verheven (261—267), streed negen jaar om Gallië tegen de invallen der Franken te verdedigen. Het gelukte dezen bekwamen veldheer niet alleen de zege te bevechten, maar zelfs aan gene zijde van den Rijn nieuwe versterkingen op te richten om de barbaren in bedwang te houden. POSTHUMUS werd evenals ALEXANDER SEVERUS het slachtoffer zijner rechtschapenheid. Immers de oproerige legioenen brachten hem om het leven, daar hij hun verboden had Moguntiacum te plunderen. Keizer AURELIANUS (270—275), de overwinnaar van Moguntiacum, deed den barbaren beven voor zijn geweldigen arm, doch spoedig na zijn dood werd noordelijk Gallië als het ware door de Franken overstroomd.

Toen trad de even bekwame en dappere als rechtvaardige Keizer PROBUS op (276—282), die de Franken tot aan de Elbe teruggedreef. Hun nederlaag was nu zóó volkomen, dat zij groote schatting moesten opbrengen in strijdbare mannen en in vee, zoodat zij als het ware niets anders behielden dan hunne vrijheid en hunne wapenen.

Duizenden gevangenen werden als kolonisten (3) gevestigd in Opper- en Neder-Germanië, welker strijdbare bevolking zeer verzwakt was door aanhoudende vijandelijkheden. Ook werden de Franken veroordeeld om 16.000 man hulptroepen aan Keizer PROBUS te leveren. Deze troepen werden uit voorzorg, bij kleine gedeelten, door het geheele rijk verspreid, maar brachten allerwegen wanorde aan.

Een verbazend feit wordt o. a. door ZOSIMUS van een dezer Frankische benden verhaald, aan welke het voormalige koninkrijk Pontus als verblijfplaats was aangewezen. Deze horde maakte zich meester van eenige vaartuigen, stevende naar de Egeïsche Zee en leefde daar van roof. Vervolgens voer zij westwaarts, plunderde Syracuse en landde met hetzelfde doel te Carthago. Hier echter werden de woeste Franken afgeslagen; zij togen vervolgens door

(1) Mille Francos, mille Sarmatas semel occidimus;
Mille, mille, mille, mille Persas quaerimus.

FLAVIUS VOPISCUS, In Vita Aureliani.

(2) *Dux* beteekende aanvankelijk aanvoerder, later keizerlijk landvoogd in de grensprovinciën.

(3) Deze kolonisten worden door de historici *Loeti*, *Leudes* genoemd. Dit woord beteekent niet alleen *lieden* (gens) maar oorlogslieden, krijgsvolk van den keizer.

MARTIN, *Hist. de France*, I.

de straat van Gibraltar en kwamen over den Atlantischen Oceaan in hun land terug. Dit land was waarschijnlijk *Batavia*, want de Bataven, die oude bondgenooten van het rijk, waren getreden in het groote Frankische verbond.

De terugkeer der Frankische bannelingen en hunne zonderlinge lotgevallen wekten den lust tot rooven op bij de noordelijke stammen. Zwermen barbaren voeren met hunne uit riet en leder saamgestelde vaartuigen naar de kusten van Gallië en Britannië om hier, de Romeinsche vloot braveerende, te rooven en te plunderen.

Vele van deze roovers behoorden niet tot het Frankische verbond; zij waren Saksers (1) (gewapende lieden), die identiek schijnen met de oude Cauchen.

In het jaar 292 deelden vier Caesars met elkander de heerschappij, namelijk: DIOCLETIANUS, MAXIMIANUS, CONSTANTIUS CHLORUS en GALERIUS.

CONSTANTIUS CHLORUS, de beheerscher van Gallië, ontnam den Franken het eiland *Batavia* en andere streken aan deze zijde van den Rijn, waarschijnlijk *Toxandrië* en *Menapië*. Hij drong vervolgens in het hart van het Frankische land tusschen de Main en de Noordzee, behaalde groote voordeelen op de Chamaven en andere Frankische stammen, benevens op de Friezen en de Saksers of Cauchen. Met duizenden gevangenen keerde hij naar Gallië terug.

Het scheen alsof Rome zelf zich belasten wilde met de wraak der volkeren van *Gallia Belgica*, die het zoolang had onderdrukt. Immers sedert AUGUSTUS' tijd hadden de Keizers steeds massa's barbaren overgeplant op den linker Rijnsoever, zonder te bedenken, dat zij aldus in het gebied van Rome volkplantingen vestigden, die later de invallen hunner stamverwanten gemakkelijk zouden maken; zonder te vermoeden, dat zij door deze volken bij hunne legers in te lijven, kroon en scepter als het ware in hunne handen stelden.

CONSTANTIJN DE GROOTE bracht een nieuw plan ten uitvoer tot verdediging van de steeds bedreigde Rijn grens. Hij vestigde namelijk de legioenen, die tot dat tijdstip langs den Rijn gelegerd waren, meer binnenslands in Gallië, ten einde deze meer geconcentreerde krachten spoediger naar willekeur te kunnen richten op het punt, waar een overtocht werd beproefd.

Deze nieuwe tactiek is door MONTESQUIEU heftig gegispt. Toch was zij oordeelkundig met betrekking tot de gestadige verzwakking der Romeinsche krachten en de onrustbarende vorderingen der barbaren. Het was wel noodig, zooals SEPET (2) aanmerkt, dat het rijk zijne laatste hulpmiddelen verzamelde om zijne laatste gevechten te leveren.

Na den dood van CONSTANTIJN (Mei 338 (3)) viel Gallië aan zijn oudsten zoon CONSTANTIJN II ten deel. Maar reeds in 340 werd deze door zijn jongeren broeder CONSTANS, met wien hij twist gezocht had, overwonnen. CONSTANS werd aldus meester van geheel het Westen en moest een hernieuwden grooten aanval der barbaren (Franken) afweren. De vorst, zegt Sulpitius

(1) Deze naam is afgeleid van *Sax*, *Seax* = wapen.

(2) *L'invasion des barbares*.

(3) *Questions historiques*, II, bladz. 81.

SEVERUS, verzamelde de verschillende legioenen, die naar het nieuwe voorschrift zijns vaders CONSTANTIJN meer binnenwaarts in Gallië gelegerd waren, en trok in 341 tegen de Franken op. Hij leverde hun eene reeks van gevechten, die met verschillenden uitslag voortduurden tot in het volgende jaar (1) (341).

Opmerkelijk is een wet van CONSTANS uitgevaardigd in Juni 341 te Lauriacum, een vlek niet verre van Nijmegen, waaruit op eene beslissende wijze blijkt, dat deze Keizer zich destijds in noordelijk Gallië nabij den Rijn bevond. Dezelfde schrijver verhaalt dat hij de Franken afwachte in eene stelling bij Worms, dat zij den slag niet aannamen maar zich onderwierpen. CONSTANS stond vervolgens opnieuw aan een der voornaamste stammen toe zich in Batavia en Toxandrië (2) te vestigen.

Volgens AMMIANUS MARCELLINUS werden vele Franken machtig in het rijk; getuige hiervan o. a. MAGNENTIUS, zoon van een laet, die CONSTANS de kroon en het leven benam.

Reeds vroeger is verhaald (3) hoe de Veldheer JULIANUS (later als Keizer bijgenaamd Apostata) in den winter van 355 op 356 door zijn neef, Keizer CONSTANTIUS, naar Gallië werd gezonden om de Franken en de Allemannen te tuchtigen, die den linker Rijnsoever van Constanz tot Batavia over eene breedte van meer dan 60 KM. hadden bezet en verwoest. Ook is te dier plaatse aangeteekend, dat JULIANUS den Franken andermaal op geduchte wijze de kracht van het Romeinsche zwaard deed gevoelen. Hij noodzaakte hen de versterkte plaatsen aan de oevers van den Neder-Rijn en van de Maas te herstellen.

Wel waagden zij het in vereeniging met de andere over-Rijnsche stammen onder VALENTINIANUS' regeering (364—375) weder op te staan, maar tevergeefs (4). Terwijl VALENTINIANUS in 375 door zijn zoon GRATIANUS

(1) Vario eventu adversum Francos a Constante pugnatur. . . .

SULPITIUS SEVERUS, Vita S. Martini, 4.

(2) Zeeland en Noord-Brabant.

(3) *Het Bataafsche voeteolk*, bladz. 95 e. v.

(4) De hierop betrekking hebbende passage bij MELIS STOKES luidt in zijn geheel als volgt:

Drie honderd jaer sestig en zesse
 Wort keijser VALENTINIAEN,
 Goet Kerstijn was hi sonder waen.
 In sinen tiden waren si ghetogen
 (Die Nedersassen) ende wilde pogen
 Te nederen die Roomsche geweld;
 Daer beginc se op een velt
 Die keijser, ende wan hem an
 Hare scepe, ende menich man,
 In 't Nederlant neven den Rine.
 Doe wan hi voert met sire pine
 Haer lant, dat noch zere is vast,
 Ende setter in sommighen gast,
 Diese ghiselden ende dwonghen
 Te dienen der Roomsche tonghen;
 Dus mosten si den zege verliesen.

werd opgevolgd, bleef zijn broeder VALENS in het Oost-Romeinsche rijk aan het bestuur.

Het was omstreeks dezen tijd, dat de Mongoolsche volkstam, Hunnen genaamd, uit het hart van Azië westwaarts toog. De Hunnen wierpen zich, gelijk bekend is, op de Alanen, die tusschen Wolga en Don (Tanaïs) waren gevestigd. Deze Alanen werden onweerstaanbaar medegeslept toen de Hunnen, verder rukkende, de Gothen aanvielen, wier gebied zich toen van de zee van Azof tot aan de Oostzee uitstreckte.

Bij de eerste ontmoeting met de Hunnen stortte de Gothische macht ineen. Het breede zwaard der Gothische voetknechten vermocht niet hen te beschutten tegen de pijlen der Mongoolsche ruiters.

De Oost-Gothen (tusschen Don en Dniester) onderwierpen zich aan de heerschappij der Hunnen, terwijl de West-Gothen (tusschen Dniester en Theiss) den Donau overtrokken en zich, met toestemming van VALENS, in het Oost-Romeinsche rijk vestigden. Maar spoedig verdrukt wordende, stonden zij op, versloegen de legers van VALENS en veroverden Moesië en Thracië.

GRATIANUS zond zijne legioenen ter hulpe van zijn oom VALENS. Aangezien de Allemannen van de vermindering der strijdkrachten in Gallië partij trokken om nieuwe strooptochten te ondernemen, werden sommige reeds in aftocht zijnde legioenen teruggeroepen. In een gevecht bij Argentaria (1) (Colmar) werden de Germanen verslagen als nimmer te voren.

Deze slag bij Argentaria was uit tweeërlei oogpunt merkwaardig. In de eerste plaats werd hier door de Romeinen (wellicht voor het eerst) gebruik gemaakt van de gesteldheid des terreins om de weerkracht te steunen en te verhoogen. Immers het Romeinsche leger liet de vlakte aan den vijand over en trok terug naar een golvend en boschrijk gedeelte. Dáár hield het hardnekkig stand en bediende zich behendig van de terreinplooiën en terreinvorwerpen om de numerieke minderheid te verbergen (2).

(Wordt vervolgd.)

(1) Vermeld in het Antonijnsche *Itinerarium* en in de tafel van PEUTINGER.

(2) »Sed in ipso proeliorum ardore infinita hostium multitudine milites visa, vitantesque aperta discrimina, per calles consitas arboribus et angustas, ut quisque potuit, dispersi, paulo postea stetera fidentius: et splendore consimili, proculque nitore fulgentes armorum, Imperatorii adventus injecere Barbaris metum.»

AMMIANUS MARCELLINUS, L. XXXI, C. X.

Die elektrische Vorfeldbeleuchtung und deren Anwendung im Festungskriege
von CARL EXLER,

K. und K. Hauptmann im Geniestabe, Lehrer am höheren
Artillerie- und Genie-Curs.
Wien, 1894.

(Met schetsen op plaat VI, VII, VIII en IX.)

Eenigen tijd geleden verscheen onder bovenstaanden titel een werk, dat voorzeker in militair-technische kringen de algemeene aandacht zal trekken. Wel is waar heeft reeds eenige jaren geleden een werk het licht gezien van den Belgischen Luitenant VON WETTER, dat, onder den titel: *l'Eclairage électrique dans la guerre*, in hoofdzaak hetzelfde onderwerp behandelde, maar de reusachtige vooruitgang der techniek in de laatste jaren maakte een meer uitgebreide behandeling van dit onderwerp noodzakelijk en zoo voorziet dan het werk van EXLER met zijne talrijke afbeeldingen en fraaie lichtdrukken in eene bepaalde behoefte.

Wanneer wij den inhoud van dit werk nagaan, dan vinden wij in het eerste hoofdstuk een overzicht van de verschillende toestellen, benoodigd voor het opwekken van den electrischen stroom voor militaire doeleinden. De schrijver onderscheidt hierbij twee rubrieken:

- 1°. inrichtingen voor fortverlichting,
- 2°. inrichtingen voor den dienst te velde.

De keuze van machines bestemd voor fortverlichting wordt uit den aard der zaak geheel beheerscht door plaatselijke omstandigheden en door de opvatting der betrokken autoriteiten: elk stelsel van ketel, stoommachine en dynamo kan hiervoor zoo noodig gebruikt worden. De Heer EXLER nu geeft ons eene opgave van de in Duitschland, België en Frankrijk meest gebruikelijke typen (1).

Geheel anders is het met de verplaatsbare inrichtingen. Deze moeten aan zeer verschillende eischen voldoen en slechts enkele fabrikanten, die van dit onderwerp een speciale studie hebben gemaakt en in de practijk de noodige

(1) Als modellen van dergelijke installaties hier te lande kunnen misschien de inrichtingen in het fort Haarlem te Hellevoetsluis en in het fort aan het Pampus dienen.

ervaring hebben verkregen, zijn in staat deze inrichtingen te leveren. Het werk van EXLER bevat dan ook de volledige beschrijvingen van de verlichtingswagens met stoommachines van SAUTTER, HARLÉ & Co. te Parijs, van de Elektrizitäts-Aktiëngesellschaft, vormals SCHUCKERT & Co. te Nürnberg, van SIEMENS & HALSKE te Berlijn en van de Maschinenfabrik »Oerlikon» te Zürich.

In een vroeger artikel in *De Militaire Spectator* (1) deelden wij reeds een en ander mede over verlichtingswagens, met name van dien van SCHUCKERT. Thans zijn wij in staat van dien wagen eene afbeelding (plaat VI) te geven.

Bij deze wagens rust een verticale waterpijpketel, met 180 overkruis geplaatste waterbuizen en gebouwd voor een stoomspanning van 12 atm., door hoekijzers op het achtergestel en bevinden zich op het midden en het voorste gedeelte een viercilinder-stoommachine type »Abraham» en een daarmede direct verbonden dynamo. Deze laatste is in staat om bij 700 omwentelingen per minuut een stroom van 90 ampères bij 80 volt te leveren. Om de dynamo tegen den invloed van het weer te beschermen is zij in een blikken kast geplaatst (2).

Het groote bezwaar bij deze, zoowel als bij de meeste andere verlichtingswagens, waarop stoommachines zijn gemonteerd, is het groote gewicht; zooals uit de volgende opgave blijkt:

Gewicht van den wagen.

SAUTTER, HARLÉ & C ^o . (oud model)	4500 KG.
» » (nieuw model)	3000 »
SCHUCKERT & C ^o	3800 »
Oerlikon.	3300 »

Hieruit ziet men, dat deze wagens, ook al worden zij met zes paarden bespannen, slechts langs zeer goede wegen zullen kunnen worden voortbewogen. Bovendien hebben zij het nadeel, dat men in vele gevallen genoodzaakt zal zijn, nog een tweeden wagen met brandstof en water mede te voeren en dat er een zekeren tijd (minstens 20 minuten) noodig is om den ketel op spanning te brengen.

Het totale gewicht van een verlichtingswagen mag, volgens den Heer EXLER, niet meer bedragen dan 2700 KG., welk gewicht o. i. echter voor ons land met het oog op de terreinverhoudingen nog te hoog is, zoodat men hier als maximum wel 2500 KG. zal moeten stellen.

Om nu dit gewicht niet te overschrijden, kan men natuurlijk wel den last verdeelen, door ketel eenerzijds en stoommachine met dynamo anderzijds op afzonderlijke wagens te plaatsen en deze daar, waar ze gebruikt zullen worden, te koppelen, maar dit stelsel brengt zoovele nadeelen met zich, dat het in de practijk bijna niet toegepast is geworden.

(1) Zie *De Militaire Spectator*, N°. 8, 1892. Een en ander over speurlichten.

(2) Bij de allernieuwste wagens van SCHUCKERT worden thans Lavalsche stoomturbines gebruikt.

Eerst de meerdere volmaaktheid der petroleum- en benzinemotoren heeft het mogelijk gemaakt, verlichtingswagens te bouwen, die aan alle redelijke eischen voldoen. Dergelijke motoren kunnen in enkele oogenblikken in gang gebracht worden en geven bovendien geen rook, zoodat ook daardoor de lichtstralen der projectors niet belemmerd worden.

Door de welwillendheid der »Elektrizitäts-Aktiengesellschaft», vormals SCHUKERT & Co. te Nürnberg, zijn wij in staat hier eene beschrijving met teekening en afbeelding te geven van een dergelijken nieuweren wagen, zooals hij in meerdere exemplaren voor de Deutsche regeering gemaakt is en zooals er zich een op de laatste tentoonstelling te Antwerpen bevond. Deze wagen weegt bij volle belasting 3000 KG., welk gewicht echter door gebruik van aluminium voor verschillende onderdeelen of door het koelvat op een tweeden wagen — den z. g. waterwagen — op te stellen, die zonder bezwaar met den eersten te verbinden is, tot 2300 KG. kan teruggebracht worden.

Plaat VII geeft een algemeen aanzicht van dezen wagen en de platen VIII en IX verschillende doorsneden.

Het gestel van den wagen is geheel uit ijzer vervaardigd. De belasting van het achterste gedeelte wordt door een dubbel hefboomstelsel, dat ook een zijdelingsche beweging van het raamwerk toelaat, op de gummibuffers *aa* en op de achteras overgebracht. Het voorstel rust door twee boven elkander liggende gummibuffers en een kogeltap op de vooras. Tot beschutting tegen den invloed van weer, stof, enz., zijn motor en dynamo in een houten kast geplaatst, waarin voor bediening en ventilatie de deuren *ff* zijn aangebracht. Het dak van deze kast draagt tegelijkertijd het benzine-reservoir *g*, de geluiddomper *h* en het koelvat *k*. De achterzijde van de wagenkast is ingericht als schakelbord. Hierop komen voor: een voltmeter met cardamische ophanging, een ampèremeter, de shuntregulateur voor de dynamo en verder de noodige afsluiters, loodsluitingen en aansluitklemmen. Dit bord en ook de wagen zelf worden door gloeilampen verlicht. De spoorwijdte van den wagen bedraagt 1500 mM., de diameter der achterwielen 1200 mM., die der voorwielen 700 mM., terwijl de radstand 1780 mM. is.

Als motor is een viercylinder-benzinomotor van 10 paardekrachten aangenomen, die per paardekracht en per uur 0,5 KG. benzine van 0,6—0,7 soortelijk gewicht verbruikt. De DAIMLER-benzinomotoren werken op dezelfde wijze als de bekende OTTO'sche; door verhitting wordt in een reservoir uit de vloeibare benzine damp gevormd, die gemengd met een hoeveelheid lucht in een cylinder explodeert en een zuiger in beweging brengt. Het voordeel dezer motoren boven die van andere stelsels bestaat hierin, dat zij sneller loopen en bijgevolg kleiner en lichter zijn en dat zelfs de kleinere typen meer cylinders hebben en dus een regelmatig gang bezitten.

De bij de SCHUKERT'sche verlichtingswagens gebruikte motoren hebben 4 cylinders, in elk waarvan achtereenvolgens de volgende 4 periodes voorkomen: bij het eerste naar benedegaan van den zuiger wordt benzinegas

en lucht in den cylinder gezogen om bij het opgaan van den zuiger samengeperst te worden; dit gecomprimeerde gas wordt nu ontstoken en ontploft, zoodat bij deze derde periode (de arbeidsperiode) de zuiger naar beneden gedreven wordt, terwijl eindelijk bij de vierde periode, dus bij het tweede opgaan van den zuiger, het verbrande gas uitgedreven wordt. Daar er nu vier cylinders zijn, die alle te zamen op dezelfde as werken, zoo is het mogelijk dat tegelijkertijd in elken cylinder een verschillende periode voorkomt. Op een der vier krukken van de as wordt dus bij elke omwenteling druk uitgeoefend, waardoor de motoren een zeer regelmatigen gang kunnen verkrijgen, welke dien van de stoommachine nabij komt en waardoor de vliegwielen, die bij de gewone motoren zulke groote afmetingen moeten hebben, bij de DAIMLER-motoren binnen meer bescheiden grenzen kunnen blijven.

De ontsteking van het mengsel van gas en lucht geschiedt door middel van gloeibuisjes, die door benzinegasbranders verhit worden. Deze branders dienen tevens om de warme lucht te verschaffen, noodig voor de vorming van den benzinedamp.

Een bijzondere zorg is aan de afkoeling der cylinders besteed. Het groote koelvat L op het voorgestel van den wagen bevat ongeveer 240 L. water en is van buiten van afkoelingsribben voorzien; van binnen bevat het een groot aantal koperen pijpen, die aan de lucht doorgang geven en daardoor de afkoeling bevorderen. Een pomp P , zuigt aan den onderkant (w) uit dit koelvat het afgekoelde water weg, drukt het (z) in de koelmantels, die de verbrandingsruimte van de cylinders omgeven, en uit deze terug in het koelvat. Daar de afkoeling door lucht alleen echter niet voldoende zou zijn, onttrekt men aan de afkoelingsbuizen in het koelvat nog verder de warmte door ze te bevochtigen. Deze bevochtiging geschiedt door middel van een sproeier R , die zijn water ontvangt uit het reservoir k , dat boven op den wagen is aangebracht. Het water, dat uit de buizen terugvloeit, loopt in een bak T en wordt van daar in het reservoir teruggepompt. Door den bak uit een vat u , dat in den wagen geplaatst is, te vullen, kan men natuurlijk het reservoir k zoo noodig weer van versch water voorzien.

De overbrenging der beweging van den motor op de dynamo geschiedt door middel van snaren en wel met een overbrenging van 1:2. Deze dynamo kan bij 900 omwentelingen per minuut 75 ampères bij 75 volt leveren en is opgesteld op een fundatieplaat, beweegbaar om een as F , zoodat men de spanning van de snaren door het draaien van de schroef G . kan regelen.

Het volgende hoofdstuk van het boek is gewijd aan het photo-electrische projectiemateriaal en omvat in verschillende afdelingen: de spiegels, projectoren, lampen, verspreidingsglazen, verdonker- en signaalapparaten en koolspitsen. Schrijver geeft in de eerste afdeling een beschrijving der

verschillende gebruikelijke spiegels en behandelt in hoofdzaak de MANGIN- en de parabolische spiegels; ook hij komt tot de slotsom, dat de tweede soort, zooals ook uit de verschillende proefnemingen te Pola en laatstelijk te Toulon gebleken is, een veel grooter nuttig effect heeft dan de eerste. Zoo is bijv. uit proeven gebleken dat, waar men, onder gunstige omstandigheden, met een 60 cM. SCHUCKERT-projector, bij een stroomsterkte van 40 ampères, met een goeden verrekijker een troepenafdeeling op een afstand van 2500 M. kon onderscheiden, dit met een 60 cM. MANGIN-projector nog slechts op een afstand van 2000 M. mogelijk was.

De inrichtingen der zoeklichten, met en zonder automatische beweging door electromotoren, wordt voor de verschillende typen verder duidelijk omschreven, waarbij de Schrijver een vergelijking trekt tusschen de horizontale lamp en die met schuinstaande kolen en daarbij, volgens door hem genomen proeven, tot den uitslag komt, dat de horizontale lamp 29% meer licht geeft dan de lamp, waarbij de kolen in schuinsche richting zijn geplaatst. Deze bladzijden bevatten een volledige beschrijving van de lampen van SAUTTER-HARLÉ, SCHUCKERT, SIEMENS en BREGUET. In de volgende afdeeling komt een overzicht voor van de verschillende stelsels, zoowel van de enkele als van de dubbele verspreiders, en van de toestellen, die dienen om met de lampen signalen te geven, en eindelijk van de koolspitsen. In dit laatste gedeelte wordt ook de wijze beschreven, waarop de kolen vervaardigd worden, en worden de eischen genoemd, die men aan goede kolen stellen moet.

Het derde hoofdstuk is gewijd aan de hulptoestellen en bevat beschouwingen over de meet- en controle-instrumenten, lichtkabels en signaaltoestellen. Bij de kabels wenschen wij even stil te staan. Gewoonlijk worden voor de verbinding van de zoeklichten met de dynamo's buigzame, goed geïsoleerde kabels gebruikt, die op rollen gewikkeld en medegevoerd worden, hetzij op den machinewagen, hetzij op den zoeklicht-transportwagen. Het komt echter dikwijls voor, dat de zoeklichten stroom uit de machinekamer in het fort moeten ontvangen en dat wel op verschillende punten in elkanders onmiddellijke nabijheid. In zulke gevallen is het gebruik van dergelijke kabels, die natuurlijk door het herhaaldelijk op- en afrollen en het leggen op den vochtigen bodem spoedig beschadigd zijn, niet aan te bevelen, maar is het wenschelijker den stroom door een loodkabel onder den grond naar een aansluitdoos te voeren, in welke nabijheid de projector gebruikt moet worden en dan deze aansluitdoos door korte kabels, die gemakkelijk vernieuwd kunnen worden, te verbinden met de zoeklichten. Een afbeelding van een dergelijke aansluitdoos geeft fig. 6.

Zij bestaat uit een gesloten gietijzeren kast, waarin twee contactstukken *A* zijn aangebracht, die gemakkelijk met de loodkabels door klemschroeven verbonden kunnen worden. Boven de contactstukken zijn in het deksel

openingen, die, als de doos niet gebruikt wordt, afgedekt worden. Wil men de lampen op het net aansluiten, dan worden twee koperen contactstoppen C, die met de kabels van de lamp verbonden zijn, in de contactstukken gestoken en door een schroef vastgemaakt.

Hoofdstuk IV geeft eenige opmerkingen over accumulatoren. Over het algemeen zijn accumulatoren voor militaire verlichtingsdoeleinden tot nu bijna niet in gebruik; alleen Rusland moet eenige verlichtingswagens met accumulatoren bezitten. Het groote gewicht der accumulatoren, de bezwaren, aan haar vervoer verbonden, en de lastige bediening maken haar toepassing voor verplaatsbare inrichtingen, op het oogenblik ten minste, zoogood als onmogelijk. Voor vaste fortverlichtingen daarentegen kunnen zij zeer goede diensten bewijzen.

Eigenaardig is het uit het volgende hoofdstuk op te maken hoe de verschillende landen alle successievelijk eigen typen van zoeklichten naar gelang der omstandigheden als normen aangenomen hebben. Duitschland koos, zoowel voor de marine als voor het leger, speurlichten met paraboolspiegels van 90 cM. diameter. Bij het leger worden gewoonlijk horizontale PIETTE-KRIZIK differentiaallampen gebruikt, terwijl bij de marine voor de grootere schepen horizontale shuntlampen toepassing vinden. Voor torpedobooten bezigt men zoeklichten van 45 cM. en voor kustverdediging (Helgoland) en groote forten zijn lampen tot 150 cM. spiegel-diameter opgesteld.

Oostenrijk-Hongarije had evenals Frankrijk tot 1872 MANGIN-lampen van 60 cM. De Oostenrijksche regeering heeft echter na dien tijd voor haar leger, ook als transportabel type, de 90 cM. SCHUCKERT-lamp aangenomen.

Engeland koos voor de forten om Chattam de SCHUCKERT'sche projector van 110 cM. Italië koos als type voor kleinere, vervoerbare inrichtingen den projector van 75 cM. met de bedoeling door vergrooting van den spiegel met behoud van geringe stroomsterkte (65 ampères) het vermogen van haar toestellen te vergrooten, zonder aan de lichtheid en de gemakkelijke vervoerbaarheid te veel afbreuk te doen.

Ook Zweden en Noorwegen kozen in de laatste jaren evenals China en Japan de SCHUCKERT'sche projectoren. De MANGIN-projectors zijn behalve in Frankrijk, in gebruik bij de Russische, Italiaansche en Amerikaansche marinen. België koos voor de forten aan de Maaslinie projectors van 60 cM. en wel werden voor deze forten 20 machine-inrichtingen met 42 zoeklichten aangeschaft. Ook het kleine Zwitserland bezit een betrekkelijk groot aantal verplaatsbare inrichtingen en eenige stabiele installaties (bijv. voor de bevestiging van den St. Gothard-tunnel). Ook hier zijn de SCHUCKERT'sche speurlichten met spiegels van 60 cM. in gebruik.

In ons land, dat tot onze spijt door den Heer VON EXLER niet genoemd wordt, is, voor zoover ons bekend, nog geen compleete organisatie der

electriche verlichtingstoestellen tot stand gekomen; wel is waar zijn verschillende forten van zoeklichten voorzien, maar voor meer algemeen gebruik, en met name in onze liniën, is het vraagstuk nog niet tot oplossing gebracht. Nu kan men over de waarde van zoeklichten in onze stellingen verschillend oordeelen en geven wij gaarne toe, dat mist, nevel en uit het water opstijgende dampen, de uitwerking der lampen vaak zal benadeelen; deze moeilijkheid zullen aanvaller en verdediger echter gelijkelijk ondervinden en zeer zeker zal die partij in de voordeeligste conditie zijn, welke in een gegeven oogenblik het gemakkelijkst en snelst de sterkste verlichting kan teweegbrengen. Hoe moeten nu de verlichtingsinrichtingen in onze stellingen zijn opdat aan dezen eisch worde voldaan, ziedaar de vraag, die wij wenschen te stellen en waarover wij ons met alle bescheidenheid eenige opmerkingen veroorloven.

Een hoofdzaak voor ons verlichtingsmaterieel moet zijn, dat het gemakkelijk vervoerbaar is, opdat het, wanneer het in de uiterste liniën dienst heeft gedaan en deze verlaten moeten worden, zoo snel mogelijk teruggetrokken kan worden om bij volgende versterkingen te dienen. In de eerste plaats moet het machinestation met het oog op dezen eisch ingericht zijn. Daar, waar men over voldoende waterwegen te beschikken heeft om te allen tijde van een veiligen terugweg hierlangs verzekerd te zijn, verdienen natuurlijk kleine stoombooten, of speciaal voor dit vervoer bestemde vaartuigen de voorkeur. Het gebruik van stoombootjes zal het gemakkelijkst zijn, daar deze wel steeds in voldoende aantal beschikbaar zullen zijn en men dan slechts een aantal stroomdynamo's, welke gemakkelijk op het dek geplaatst en met den stoomketel der boot verbonden kunnen worden, in voorraad behoeft te houden. Worden speciale vaartuigen gekozen dan zou het aanbeveling verdienen om, ten einde het gewicht van den zwaren stoomketel te vermijden, de dynamo's door gas- of petroleummotoren te drijven. Is het niet mogelijk de verlichtingstoestellen langs waterwegen terug te trekken, maar moet men hiervoor ook van landwegen gebruik maken, dan is het gebruik van verlichtingswagens het meest aan te bevelen. Eventueel zoude het dan wenschelijk zijn deze wagens zoodanig in te richten, dat zij gemakkelijk op daarvoor bestemde schuiten geplaatst kunnen worden, zoodat het vervoer dan zoowel te land als te water kan geschieden. Ook de zoeklichten en het bijbehorend materiaal moeten aan deze eischen voldoen en vooral bij transport te water zooveel mogelijk met dezelfde gelegenheden als de machines vervoerd kunnen worden. Daar het echter in de meeste gevallen noodzakelijk zal zijn de zoeklichten zelve op eenigen afstand van de machines te plaatsen, zal men ze liefst nog voorzien van lichte twee- of vierwielige wagentjes, zoodat zij door eenige manschappen gemakkelijk naar het punt van opstelling vervoerd kunnen worden.

Hoe moet nu het opstellingspunt aangenomen en hoe groot moet de stroomsterkte en de afmeting der lamp voor onze terreinen wezen? Ziedaar

een vraag, die niet in het algemeen te beantwoorden is, maar welke beantwoording van tal van plaatselijke omstandigheden afhankelijk is. Over het algemeen zal vooral voor het doen van verkenningen, alsmede voor het ondersteunen van een nachtelijken aanval de opstelling zoo hoog mogelijk moeten zijn; daarentegen zal men in sommige gevallen, daar waar men slechts een onveilige strook, een hindernis wil teweegbrengen, met een lage opstelling kunnen volstaan. Aan het gebrek van domineerende punten, dat zich in onze liniën zeer zal doen gevoelen, zal men tegemoet moeten komen door vooraf hooge gebouwen of kerktorens voor de opstelling van zoeklichten in te richten en zou het o. i. daarbij overweging verdienen de leidingen in dergelijke gebouwen reeds te voren gereed te maken, zoodat men in tijd van nood deze alleen met de kabels der machine en met de toestellen te verbinden heeft. In gevallen, waarin men over dergelijke gebouwen niet te beschikken heeft, zal men zijn toevlucht moeten nemen tot uitschuifbare ladders, zooals die ook in Duitschland in gebruik zijn en die bij dag als observatieposten, bij nacht tot opname der zoeklichten gebruikt worden. Ook deze ladders zal men zoodanig moeten inrichten, dat zij zoowel te water als te land gemakkelijk vervoerd kunnen worden.

De keuze der lamp voor onze stellingen zal o. i. door proefnemingen vastgesteld moeten worden.

De volgende hoofdstukken bevatten mededeelingen over de opstelling der zoeklichten en de wijze om ze tegen het vijandelijk geschut te beschermen, zoo ook een beschrijving der inrichtingen in de Belgische Maaslinie, waarvan wij reeds in ons bovengenoemd artikel in *De Militaire Spectator* een en ander mededeelden, terwijl eindelijk de laatste bladzijden gewijd zijn aan de gloeilichtinstallaties en de electriche machines ten behoeve van militaire doeleinden.

Ziehier in hoofdzaak de inhoud van dit belangrijke boek. Hoe men ook over de meerdere of mindere waarde van het electriche licht in tijd van oorlog moge oordeelen, één ding leert men uit het werk des Heeren von EXLER, namelijk, dat de verlichting door middel van den electriche stroom een belangrijke factor in het krijgswezen is geworden, die voortdurend de aandacht der betrokken autoriteiten moet bezighouden.

F. C. DUFOUR.

RECRUTEN-OPLEIDING.

De kracht van een vesting zit in den troep.

Bijkans een jaar geleden wees de Inspecteur der Artillerie in eene aanschrijving van 17 November 1894 er ons op, dat de opleiding der kanonniërs in enkele opzichten nog te wenschen overliet, immers:

»behalve exercitiën, enz., is er in eene andere richting nog veel te doen, om den militair geschikt te maken tot het vervullen zijner roeping.»

»Daartoe is in de eerste plaats noodig, dat hem een voorbeeld worde gegeven van de omstandigheden, waaronder hij in oorlogstijd moet leven; hij moet inzien, dat hij alsdan veel van hetgeen hij nu geniet zal moeten prijsgeven, dat alsdan geen behoorlijk ingerichte kamers met verwarming en verlichting zijn deel zullen zijn, dat menigmaal een behoorlijke nachtligging zal ontbreken, dat voeding op vastgestelde uren vertraging zal ondervinden, in één woord, dat ontberingen van allerlei aard, waarvan de geschiedenis genoegzaam voorbeelden aanwijst, zijn deel zullen zijn.»

Ten opzichte van de krijgstucht werd opgemerkt:

»Men moet bij den soldaat het denkbeeld ingang doen vinden, dat het zóó en niet anders kan zijn.»

»Ook moet den militair meermalen eene voorstelling worden gegeven van het leven en de bedreigende gevaren, waaraan hij in oorlogstijd zal zijn blootgesteld; van de vormen, waarin dat gevaar hem bedreigt, en van de middelen, waarmee hij die gevaren kan verminderen, als koelbloedigheid, waakzaamheid, stipte opvolging van gegeven bevelen, vertrouwen op wederkeerige hulp, enz.»

»Plichtsvervulling dus, ook onder de moeilijkste omstandigheden, moet worden ingeprent.»

Wanneer wij nagaan, hoe wij in de hier aangegeven richting werkzaam kunnen zijn aan de ontwikkeling der zedelijke eigenschappen van den soldaat, en wij willen onze eigene gedragslijn daarvoor bepalen, dan kunnen wij niet nalaten, onze bewondering te betuigen voor de mannen, die, jaren en jaren geleden, reeds in onze reglementen neerschreven de artikelen, welke ons nu nog in alle opzichten tot richtsnoer kunnen dienen.

Immers artikel 1 van het *Reglement op den inwendigen dienst der Infanterie* zegt:

»Zijne Majesteit, de Koning, begeert dat bij alle korpsen eene trapsgewijze ondergeschiktheid worde onderhouden, welke, zonder iets van hare kracht te verliezen, zacht en vaderlijk zij, en, op rechtvaardigheid en standvastigheid gegrond, alle onderdrukking uitsluit, terwijl zij de ondergeschikten tot het waarnemen hunner plichten aanhoudt.»

»De Koning wil, dat de soldaten met zachtheid en menschlievendheid worden behandeld, dat hun nimmer onrecht worde aangedaan, dat zij in hunne meerderen, in alle opzichten, welwillende voorgangers vinden, dat de straffen, welke sommigen hunner mochten verdienen, overeenkomstig de wet worden toegepast, en dat de officieren hen leiden, besturen en beschermen met die zorg en belangstelling, welke zij verschuldigd zijn aan mannen, van wier dapperheid en gehoorzaamheid zij een gedeelte van hunnen roem te verwachten hebben.»

Het *Reglement van Krijgstucht* schrijft in artikel 3 voor:

»Een ieder moet met genoegen en zonder morren zijnen plicht doen, zich tot eigene en anderens verbetering bevljigten; de ongemakken geduldig verduren, elkander wederkeerige achting toedragen, en eenstemmig tot het welzijn en de eer van ieder in het bijzonder, van het korps in het algemeen, en dus ook tot het welbetrachten van 's Lands dienst medewerken.»

Het voorgaande legt ons voorzeker eene schoone taak op; toch gaan onze idealen hooger.

Wat het leger zou kunnen zijn, zou moeten zijn, wij kunnen het lezen in de geschriften dier mannen, die den officieren een rol hebben toegekend, zóó hoog en zóó verheven, als in geen andere betrekking te vinden is. Opvoeder te mogen zijn van jongelieden, die in de gelederen komen om zich voor te bereiden voor de verdediging van den vaderlandschen bodem, en bij die opvoeding te mogen medewerken aan den grooten socialen arbeid onzer dagen; voorganger te zijn van hen, die misschien vóór hunne inlijving verloren hebben elk geloof in liefde en recht; leidsman te zijn van die sociaal misdeelden, welke de maatschappij ons te zien geeft; bemiddelaar te zijn tusschen de bevoorrechte en niet bevoorrechte standen; waar werd ooit schooner taak opgelegd?

Het was in »le rôle social de l'officier» in de *Revue des deux mondes* van 15 Maart 1891, dat voor de eerste maal gewezen werd op de taak, die de officier in die richting vervullen kan, en dat geschiedde op zoo welsprekende wijze, dat de Overste DE BAS, in eene lezing in »Krijgswetenschappen» in December van dat jaar, over de maatschappelijke roeping van den officier sprekende, bijna woordelijk de *Revue* aanhaalde.

Ik zal er hier het voornaamste uit overnemen.

Niemand dan de meerdere is beter geplaatst, om op zijne ondergeschikten

krachtdadigen invloed uit te oefenen. In onmiddellijke aanraking met hen, deelt hij hunne werkzaamheden en vermoeienissen. Geen winst, als voor den industrieel, hangt voor hem af van den arbeid der mannen, die onder hem werken. De belangen van werkgever en werknemer zijn hier niet strijdig, maar één. Het gezag, dat hij bekleedt, berust op de wet, staat boven alle tegenspraak en buiten elke onderlinge schikking. Alles werkt samen om zijn optreden, in maatschappelijk verzoenenden zin, belangeloos te maken. Op een industrieel, die de belangen zijner minderen behartigt, kan de verdenking vallen, dat hij dat per slot van rekening uit eigenbelang doet, — op een officier nooit!

Maar die sociale werkzaamheid van den officier, hoe zal zij zich uiten? Is het iets anders dan een fraaie utopie, een aanlokkelijk droombeeld? Onder welken practischen vorm treedt zij in het licht?

Wij hooren reeds de gemakkelijke aardigheden op de verandering van den officier in een apostel, die zijne manschappen liefde en vrede voorpreekt, in plaats van hen exerceeren en schieten te leeren. Van zoo iets, wij behoeven het nauwelijks te zeggen, is natuurlijk geen sprake; de verlangde invloed wordt niet verkregen door redeneering en door redevoeringen, zij komt eenvoudig alleen voort uit den wil, om in die richting werkzaam te zijn. Wanneer de officieren slechts doordrongen zijn van hunne maatschappelijke roeping, wanneer zij zich deze voortdurend voor oogen houden tijdens de vervulling hunner beroepspligten, zal alleen daardoor reeds de dienst geheel anders schijnen, zonder iets van zijne strengheid of een zijner hooge eischen te verliezen.

Men moet beseffen, dat men de manschappen niet alleen moet onderwijzen, maar dat men ook moet trachten hun vertrouwen te winnen.

Voor de meeste der meerderen bepaalt de dagelijksche taak zich tot de vervulling hunner beroepspligten. Zij, wier manschappen het best exerceeren, het best voor het onderhoud der uitrusting zorgen, het best antwoorden op de theorie, hebben naar den algemeenen dunk het hoogste peil bereikt. Niemand vergt iets meer van hen. Wat de persoonlijke bekendheid met hunne manschappen aangaat, deze bepaalt zich meestal hiertoe, dat zij hunne namen kennen en tot een zekere hoogte ook hunne militaire bekwaamheden, namelijk of zij goede, middelmatige of slechte soldaten zijn. Soms weet men ook, welk beroep de menschen vroeger hebben uitgeoefend. Doch wat hun karakter aangaat, hun zedelijk bestaan, hun afkomst, den kring waarin zij zijn opgegroeid — even zoovele bijzonderheden, waarvan de kennis noodzakelijk is om het gemoed te doorgronden van mannen, die zoo weinig vat op zich geven; bijzonderheden, die zoo ruimschoots kunnen dienen, om hen op te heffen en ook hun gedrag buiten de kazerne te regelen —, daaraan wordt niet of slechts als bijzaak gedacht.

Men bestudeert het werktuig — vuurmond of geweer — met de grootste nauwkeurigheid, het minst den werkman, die het instrument moet aanwenden.

De mannen, die wij verplicht zijn op te voeden, zijn vaak beschroomd en wantrouwend. Kom hen dagelijks en overal, bij elken dienst en elke oefening tegemoet, ga vertrouwelijk met hen om en zij zullen voor u niet gesloten blijven. Behandel hen onverschillig of ruw, dan trekken zij in zichzelf terug.

Laten wij de gevolgen nagaan, die, naar onze meening, de uitkomst zouden zijn van de werkzaamheid van den officier, wanneer deze zoodanig begrepen en opgevat werd.

Bij den soldaat: uit een sociaal oogpunt, bevrediging van hen, die, onderworpen aan dit regime, beter bestand zullen zijn tegen de opwinding van de klassenhaat.

Tegenwoordig reeds blijven de soldaten, wier chefs hun vertrouwen en achting verworven hebben, nog gaarne (wij hebben er de bewijzen van) met hen in verbinding en laten nooit na, om de beschuldigingen, waarmede de woordvoerders in hun kring de geheele klasse van officieren aanvallen en daarmede het deel der maatschappij waaruit deze voortkomen, wat hun chefs betreft, te weerleggen.

Mogen deze uitzonderingen algemeener, moge het regel worden, dat de soldaat, dat wil zeggen het geheele volk, uit zijn dienstdag slechts de herinnering medeneme aan een weldadig, rechtvaardig en eerbied afdwingend gezag, dan zullen de beschuldigingen van dien aard geen geloof meer vinden en de vijandige redevoeringen geen doel treffen.

Uit een militair oogpunt wil het ons toeschijnen, dat, als gevolg van den regel, dat »een troep goed in de hand, in mindere mate onderwezen, meer waard is dan een troep, die beter onderwezen doch minder in de hand is,» het verkrijgen van zedelijk overwicht over den troep een moderne noodzakelijkheid is geworden.

Uit den korten dienstdag en de in duur steeds toenemende vreedstijperken volgt, dat in den eerstvolgenden krijg, ieder soldaat voor de eerste maal in het vuur zal komen. En in welk vuur! Het meest moorddadige, dat op een onbekenden afstand door een onzichtbare hand wordt afgegeven — de vreeselijkste oorlog dus, zonder voorafgaande oorlogsondervinding. — O! bij zulk een gewelddadige aandoening van alle natuurlijke gevoelens zullen de zuiver militaire opleiding, de materiele discipline, de repressieve maatregelen een droevig figuur maken, wanneer de officier geen andere middelen bezit om zijn gezag te handhaven, wanneer zijn blik, zijn woord, zijn hart niet van af den eersten dag van samenkomst den weg hebben weten te vinden naar die jonge oogen, ooren en harten, die zoo plotseling voor de verschrikkingen van zulk eene beproeving gesteld zullen worden.

Tot zoover de onbekende schrijver in de *Revue des deux mondes*. Wat het laatste gedeelte van diens betoog betreft, reeds acht jaren geleden heeft de toenmalige Kapitein VAN DAM VAN ISSELT in »Krijgswetenschappen» (over het officierskorps sprekende) gezegd:

»Naast de materiele *tuchtmiddelen* — een steun voor de zwakkere, en, in zwakke oogenblikken, ook voor de betere krachten — kunnen daarom de zedelijke drijfveeren en beginselen een vol en krachtig vermogen ontwikkelen. De gemeenschapszin, het solidariteitsgevoel, een hoog eer- en diep plichtsgevoel, bovenal ook een wederkeerig *vertrouwen*, bij een door liefde geheiligde trouw aan Vorst en Vaderland, zullen ook van de militaire tucht de hechtste grondslagen wezen. Zonder die grondslagen geen bruikbaar officierskorps.»

»Wie dit oordeel de vrucht van onpractisch idealisme mocht noemen, zou ik den raad willen geven, de vaandels op te rollen en naar de musea over te laten brengen met het notarieel afschrift van den eed of de belofte van trouw, gehoorzaamheid en onderwerping als historische curiositeit. Achter de gelederen zullen mitrailleuses dan goede diensten doen. Een vraag blijft ook dan nog onbeantwoord. Hoe erlangt men de noodige waarborgen voor de goede plichtsvervulling van de aanvoerders dier mitrailleuse-batterijen? Wellicht door soliede borgen?»

Vasthoudend aan deze beschouwingen moeten wij dus streven naar opwekking van het plichtsgevoel, wij moeten den man achting leeren krijgen voor zichzelf, zijn eergevoel opwekken en hem leeren zijn egoïsme te onderdrukken, daar, waar het belang van den naaste zulks vordert. Wij moeten hem eerbied doen krijgen voor het gezag, en, waar dat gezag in het leger door de officieren en het kader wordt uitgeoefend, daar is het dus in de eerste plaats door ons voorbeeld, dat wij in die richting moeten werken.

Wanneer wij deze beginselen bij het ingaan van het recrutentijdperk voor oogen houden, dan is het noodig, dat wij er ons van bewust zijn, dat, wanneer men bij opvoeding omziet naar oogst, waar het kiemen nauwelijks begon, men zichzelf het vertrouwen in eigen beginselen ontneemt en met dat vertrouwen de noodige standvastigheid om te blijven zien naar het einddoel. En dit laatste is te meer waar, wanneer wij ons zelf nog niet in die richting gevormd hebben en de leidende beginselen, in theorie door ons opgesteld, nog geen vasten vorm voor de practijk hebben verkregen.

Juist omdat de lessen voor de ontwikkeling van de kennis zichtbaar en de lessen voor de vorming van het karakter onzichtbaar worden opgenomen, kan men, wat kennis en fysieke ontwikkeling aangaat, reeds spoedig uitkomsten waarnemen, terwijl men, wat karakterontwikkeling aangaat, misschien eerst zeer laat uitkomsten bemerken zal.

Want evenals opvoeding een onbewuste handeling is bij den opvoeder en bij den leerling, omdat de eerste niet weet, wat van het zijne zal overgaan in den leerling, en het opgenomene moet worden verwerkt in het individu, zoo zal ook de uitkomst der opvoeding dikwijls onbewust aan het licht komen.

Het is noodig, dat het kader juiste inzichten heeft aangaande zijne rechten en plichten en aangaande de verhouding tot zijne minderen.

Het kader moet beseffen, dat het de manschappen behoort te leiden, hunne fouten moet trachten te voorkomen, en hen tot hun plicht aanhouden door welwillende aan- en terechtwijzingen.

Daartoe moet een gegradueerde zelf het voorbeeld geven van plichtsopvatting; hij moet zonder familiaar te worden, zijne ondergeschikten welwillend behandelen. Vooral aan korporaals stelt dit hooge eischen: zij moeten door den toon, waarop zij met hun minderen spreken — vooral bij het geven van een bevel —, aan dezen doen gevoelen, dat er een afstand tusschen hen bestaat, en het besef daarvan weten te verkrijgen zonder de ondergeschikten te veel uit de hoogte te behandelen. Dit vereischt veel tact, veel kalmte en bovendien, om in die richting zichzelf te willen vormen, een vasten wil.

Heeft evenwel het kader dat standpunt bereikt, dan kunnen daardoor vele straffen worden voorkomen. Zoo bijv. moet een instructeur niet dreigen met politiekamer of arrest, want dan raakt de man gewend aan die bedreigingen. In het begin trekt hij er zich iets van aan, later, als het misschien ernst is, niet meer.

Het is eigenaardig, dat juist zwakke en gemakzuchtige opvoeders zoo vaak eene bedreiging uitspreken. Zou dat niet komen, omdat deze hen voor het oogenblik van handelen ontslaat en toch wijst op een krasse daad in de toekomst? Zou het niet komen, omdat in die bedreiging machtsvertoon ligt?

Verder moeten vooral plagerijen vermeden worden, want juist deze geven aanleiding tot disciplineaire overtredingen. Zoo komt, wanneer voortdurend op een hatelijken toon aanmerkingen worden gemaakt, zoo licht bij den man het denkbeeld op »dat hij wordt gezocht” en daarmede verdwijnen tevens, althans voorloopig, alle lust en ijver bij exercitie of theorie, wanneer die man zich weder onder denzelfden sergeant oefent.

Laat ons er toch altijd aan denken, dat wij moeten opwekken en niet neerdrukken. Wanneer ik bij een theorie, tegen een man die niet vlug is, zeg »ik zal jou maar niet vragen, want jij zit toch altijd te soezen,” dan zal die man zeker den eersten tijd bij mijn theorie zijn hersens niet inspannen. Want evenals iemand, aan wien ik zeven dagen achtereen heb laten blijken, dat ik een dief in hem meen te zien, den achtsten dag werkelijk zal trachten te stelen met het idee »of ik steel of niet, ze gelooven het toch van mij” — als ik den naam heb, wil ik ook de daad hebben — zoo is ook in alle andere omstandigheden van toepassing, dat geringschatting verlaagt en het toonen van vertrouwen in bijna ieder, dikwijls zelfs onbewust, het streven wakker roept, dat vertrouwen waardig te worden.

Zijn lust en ijver eenmaal gedood, dan is ook bijna altijd elke uitkomst der opvoeding verloren. Of de man heeft weinig karakter en dan zal dat weinigje geheel verdwijnen, of wel hij toont zijn karakter door norsch tegen norsch te zijn en krijgt straf op straf, tot hij leert voor de

militaire tucht te buigen, maar dan zal dat alleen uiterlijk zijn; de grondslagen bij uitnemendheid voor de discipline — het vertrouwen in zijne meerderen en het plichtsgevoel — zal hij missen.

Want er zijn slechts weinigen, die, trots een geringschattende behandeling, zich hoog genoeg voelen, om den weg te gaan die hun plicht hun voorschrijft; onder onze miliciens zijn dezulken althaus bijna niet te vinden.

Want juist het opwekken van het plichtsgevoel is onze voornaamste taak als militaire opvoeders. En niet alleen als *militaire* opvoeders, want zooals wij gezien hebben, is deze taak ook de voornaamste, die van ons verwacht wordt door hen, welke de opvoeding tot soldaat dienstbaar willen maken aan de bestrijding van sommige revolutionnaire begrippen onzer dagen.

Men moet zijne manschappen leiden en opvoeden, en daarbij trachten het straffen te vermijden.

De meeste soldaten hebben een goeden wil, wanneer zij in dienst treden: een deel uit ambitie voor de zaak, een ander deel, omdat zij huiverig zijn voor de discipline, waarvan zij, bij de intrede van hunne militaire loopbaan, den indruk ontvangen, als van iets, dat met strop, kogel en tuchthuisstraf wordt in stand gehouden.

In afwachting, dat wij er in slagen, den laatsten te leeren met ijver hun plicht te doen, alleen omdat het hun plicht is, moeten wij de vrees voor straf bezigen als hefboom om hen in beweging te houden.

Daarom nog eens, niet voortdurend dreigen met straf, waaraan de man binnen korten tijd gewent en waardoor hij aan dat denkbeeld gewoon geraakt — maar ook trachten het straffen te voorkomen; want na een straf bemerkt de man allicht, dat het denkbeeld erger is dan de werkelijkheid. Vooral van politiekamer geldt dit, het minste van instructiepeloton.

Toch moet dit laatste niet te vlug toegepast en daarbij altijd met zorg gesurveilleerd worden.

Voorbeelden zooals vroeger, toen een kazerne leegliep om een ouden recrutersergeant te zien exerceeren met een instructiepeloton, komen niet meer voor. Wel vindt de man instructiepeloton een zware corvee, maar hij leert er veel verkeers bij.

Tusschen een paar oude kanonniers, die de stramme exercitie verleerd hebben, gecommandeerd door een sergeant of korporaal, voor wien deze vervelende dienst een corvee is en die dat soms ook laat blijken in zijn toon van commando, leert de recruit de exercitie in het gelid gemakkelijker op te vatten. Hij bemerkt spoedig, dat het stram exerceeren, hetwelk over dag van hem geëischt wordt, dan niet noodig is; en daar, waar men hem op de theorie en in de practijk leert, dat stilstaan in het gelid en model exerceeren iets is, wat den goeden soldaat kenmerkt, zoodat zulks daarom altijd en onder alle omstandigheden van hem gevegd wordt, daar ziet hij, dat op die rede- neering veel valt aan te merken; de kracht van het beginsel in het gelid

stram model, alleen daarbuiten vrijer in de bewegingen", waarvoor men dag aan dag te strijden heeft, is voor hem verloren.

Moge het in het algemeen goed zijn niet te vlug te straffen, soms zijn er onder eene lichte een paar sujetten, die zich van den beginne af aan tegen de tucht verzetten; tegen hen moet met alle kracht worden opgetreden. Daarom is het nuttig, wanneer het kader, dat meer met de miliciens in aanraking komt dan de officieren, dezen inlicht, wanneer zich bij de recruten zoo iemand voordoet.

Voor den officier, die hooger geplaatst dan de onderofficier, ruimer opvattingen heeft en verondersteld wordt meer karakterstudie gemaakt te hebben, is het dan een schoone taak, te trachten zulke wederstrevende naturen te doen buigen.

Bekendheid met de omstandigheden, waaronder zoo iemand, vóór hij in dienst kwam, geleefd heeft, kan vooral hier van nut zijn. Ten einde daartoe te komen, kan ik aanbevelen, dat men het examen in lezen, schrijven en rekenen man voor man afneemt. Men vindt daarbij ongezoekt de gelegenheid, om te trachten den man, nadat hij bijv. zijn naam, beroep en woonplaats heeft opgeschreven, daarover aan het spreken te brengen. Het is iets, dat veel tijd kost, maar de moeite wel loont.

Het beteekent niets om van iemand, die zich tegen de discipline verzet, rapport op rapport te maken en hem te verwerken naar het Depot van Discipline; doch men offert dan zoo iemand eigenlijk op aan de belangen der geheele compagnie, want het vooruitgaan in plichtbesef is — wat den man zelf betreft — door de omgeving, waarin hij te Vlissingen komt, meestal gering; voor hemzelf heeft de plaatsing bij het Depot weinig nut; alleen werkt zijn voorbeeld afschrikwekkend op de anderen.

Zoo terecht merkt de Kapitein BOSBOOM dan ook in den *Tijdspiegel* (1889) op: Zwakke, weifelende karakters zullen zich gemakkelijk onderwerpen aan datgene, wat de krijgstucht aanvankelijk van hen verlangt. Sterke, onafhankelijke karakters zullen dat niet dan met de grootste moeite doen; het gemoed zal telkens in opstand komen. Toch is de waarde van de laatsten oneindig grooter dan van de eersten. Want zijn zij eenmaal onder den invloed van de krijgstucht gekomen, dan kan men op hen rekenen onder alle omstandigheden. Zwakke karakters, die zich het spoedigst geschikt hebben in de kleine onaangenaamheden, die de dagelijksche vredesdienst opleverde, zullen in moeilijke omstandigheden geneigd zijn, het vaandel in den steek te laten. En dat is te gevaarlijker, naarmate men door hunne gemakkelijke onderwerping eerder er toe gebracht werd, juist aan hen vertrouwen te schenken.

Geordend en pasklaar gemaakt moeten zij worden, die vaak ruwe naturen, wier groote fout het is, dat zij niet zijn als een ander.

Dat zal veel geduld en veel zorg vereischen; overigens zullen in elk bijzonder geval de omstandigheden den te volgen weg aangeven. In het

algemeen kan bijv. begonnen worden, met zoo iemand welwillend doch ernstig te beredeneeren, wat de gevolgen van zijne handelingen zullen zijn en waarom deze in het leger niet geduld mogen worden.

Is dit laatste voor zulk een bijzonder geval waar, het geldt ook in het algemeen, dat den recruten de beginselen der discipline moeten geleerd worden, dat hun moet worden verteld, waartoe de discipline noodig is en wat wij van onze ondergeschikten eischen, met de redenen van het waarom. Ik verwacht geen tegenspraak, wanneer ik zeg, dat hieraan tot voor korten tijd — althans bij het wapen der vestingartillerie — weinig aandacht werd geschonken. Nog geen twee jaar geleden werd door het kader van eene compagnie vestingartillerie, dat in opdracht kreeg theorie over de krijgstucht te houden, verklaard, dat zij daartoe niet in staat waren, want dat zijzelf nooit zoo'n theorie bijgewoond hadden.

De toenmalige Kapitein IN DE BETOU zeide reeds in 1883 in eene lezing in »Krijgswetenschappen”:

»Officieren, en dan nog wel zij, die zulks kunnen, moeten den man van het volk, die geroepen is zijn dienstplicht te vervullen, door redeneering trachten te overtuigen van het nut en de noodzakelijkheid der militaire oefeningen, en op bevattelijke wijze de noodzakelijkheid aantonen, waarom orde, onderwerping van elks bijzonderen wil aan dien van den chef en strenge handhaving van tucht gebiedend noodzakelijk zijn voor het belang van het algemeen en van ieder afzonderlijk bij alle militaire bewegingen en handelingen; enz.”

Een gelukkige bepaling is het dan ook in den *Leidraad voor het theoretisch onderwijs met de miliciens der Infanterie*, dat de theorie over de krijgstucht door officieren moet gehouden worden; zelfs de beste onderofficieren zijn hiertoe weinig geschikt. Zoo hoorde ik verleden jaar een vuurleider, die een geschreven theorie-krijgstucht bij zich had en aan het hoofdstuk kwam, waarboven »zedelijke vorming” stond, zeggen: »nu zal ik jullie wat over jullie zedelijke vorming vertellen.”

De mindere moet in den meerdere een welwillend voorganger vinden, die zijn belangen behartigt, waar dit noodig is.

In de eerste plaats behoort deze zorg zich uit te strekken over de voeding; immers »de weg naar het hart van den soldaat gaat door zijn maag.” Wij kunnen in die richting werkzaam zijn door controleering in de keuken en door controle over de verdeling van het eten op de kamers. Verder door eventueele aanmerkingen op het eten nooit als klachten te beschouwen, die slechts dienen om den meerdere last te bezorgen en onaangenaam te zijn, maar door de oorzaak op te sporen, welke aanleiding tot die aanmerkingen gaf, om deze in het vervolg te kunnen voorkomen. Hoogstens kan men er op wijzen, als bij herhaling over kleinigheden wordt geklaagd, dat alles zoo goed mogelijk gereed wordt gemaakt, doch dat nu eenmaal de bereiding niet zóó goed kan zijn als in het huisgezin.

Wanneer de mindere om raad komt vragen, moet men hem welwillend te woord staan, omdat zulks vertrouwen geeft. Dan ook kan men er des te beter op aandringen, dat, wanneer iemand zich beklagen wil, hij eerst bij zijn meerdere om raad komt vragen. Want dat is noodig, omdat daarmede een onaangename geest wordt voorkomen, welke zou ontstaan, wanneer de mindere, die, naar hij vermeent, onrechtvaardig behandeld is, daarover niet sprak uit vrees in aanraking te zullen komen met hogere autoriteiten. En ook is dat noodig, omdat daarmede straffen worden voorkomen, wanneer de mindere zich beklaagt: hij zou dat immers onhandig kunnen doen, waardoor hij, hoewel misschien in zijn recht, toch gestraft zou moeten worden voor overtreding van militaire vormen.

Wanneer de meerdere zich van zijn plicht doordrongen gevoelt en dit in alles toont, dan zal hij ook den mindere als vanzelf helpen om dat standpunt te bereiken. Het plichtsgevoel groeit niet van beneden naar boven, maar wel van boven naar beneden.

Ook in andere opzichten moet de meerdere het voorbeeld geven. Nu wordt door het kader veel bedorven. Men leert de manschappen model groeten en wanneer zij op straat komen, zien zij meerderen, die dat doen met de linkerhand of zeer flauwtjes met de rechter. Zij zien, hoe bij anderen, die reeds langer in dienst zijn, de groet slechts bestaat in het brengen van de rechterhand ter hoogte van de muts, zonder dat er sprake is van het stilhouden der linkerhand, of van het aannemen der houding, door het hoofd omhoog en de schouders terug te brengen.

Men leert de manschappen, dat zij, wat ook gebeure, in het gelid altijd moeten doen wat hun geleerd is, dat men stilstaat in het gelid na het commando »Geeft = ACHT" en zwijgt bij »Op de plaats = RUST", dat bij het marcheeren de knieën gestrekt moeten worden en de linkerhand niet gebezigd mag worden om de pet te verzetten of een vlieg weg te slaan. Wanneer zij echter eindelijk afgeëxerceerd zijn en gaan werken, dan zien zij heel spoedig, dat de luitenant hun maar wat verteld heeft, want dat er per slot van rekening niet veel overblijft van al hetgeen zij moesten doen, toen zij nog recruten waren.

Dan laat men bijv. de manschappen een half uur in de houding staan, zonder op die houding te letten, terwijl dat hoogstens bij voortdurend toezicht na veel oefening mogelijk zal zijn; of wel, men ziet een troep, die op een warmen dag langs een eenzamen weg meer dan een uur in de houding (?) marcheert, omdat vergeten wordt »rust" te commandeeren.

Ik zeg hier »wanneer zij eenmaal afgeëxerceerd zijn," doch hoe dikwijls wordt reeds tijdens den recrutentijd afgeleerd, wat men in den beginne opgebouwd had. Men eischt in het gelid, dat de man stilsta in de goede houding en later kan men soms reeds bij de handgrepen zien, hoe de zuiverheid der houding bijzaak is, en nog later, hoe bij den vuurmond

een geheele bediening in de houding staat, terwijl de stukscommandant iets uitlegt en vergt dat hij met de oogen gevolgd wordt, zoodat de manschappen somtijds het hoofd omdraaien. Voor het overige bestaat de houding dan nog slechts daarin, dat de hielen aaneengesloten en de handen ergens op zijde van het been zijn.

In deze richting is in de laatste paar jaren reeds veel verbeterd (een reusachtige schrede voorwaarts is de geheele afschaffing der houding in het nieuwe reglement op de geschutexercitie), terwijl de opvattingen der officieren hieromtrent voor een deel zijn overgenomen door het kader, doch alleen voor zoover datgene betreft, wat door officieren gecontroleerd werd.

Toch heeft bijna al het kader nog de opvatting, dat de exercitie der recruteschool doel is, en niet, dat zij het middel vormt om discipline en zelfbeheersching te leeren.

Verder zijn de militaire vorming en het werken nog altijd twee dingen, die met elkander in strijd zijn. Toch behoeft dat niet.

Het *Zakboekje voor de bezettingstroepen*, zegt daarvan: »Tot het onderhouden van krijgstuicht zijn voortdurende exercitiën overbodig; wanneer een *werkkappel* gehouden wordt, kan bij het werken de band gerust wat los worden geknoopt.» Ik zou daarbij willen voegen, dat dan evenwel gevergd moet worden, dat op dat werkkappel en ook tijdens het marcheeren door de stad bij het gaan naar het werk de militaire vormen stipt in acht genomen worden.

Bij den terugkeer in de kazerne moet verder het inrukken steeds model geschieden. Nu gebeurt het dikwijls, dat een werkploeg met half versnelden pas de kazerne inmarcheert — juister inloopt — en dat onder dat marcheeren »inrukken» geroepen wordt. Dat mag in geen geval. Altijd moet de man zich *in* het gelid als een werktuig in de handen van den commandant gevoelen, dus worde bij het halt houden geëischt, dat de man absoluut stilsta, en tijdens het marcheeren, dat hij zijn knieën strekke tot aan het commando »ingerukt marsch» of »rust.»

Dikwijls dus ontbreekt nog de gelijkmatigheid in de eischen, die men den mindere stelt, en toch werkt juist die gelijkmatigheid opvoedend. Of een meerdere streng is of niet, veeleischend of niet veeleischend, dat zijn dingen, waarnaar een mindere zich spoedig regelt en waaraan hij gewent; maar voor ieder is het onaangenaam, een chef te hebben, die ongelijkmatig is.

Standvastig zijn in zijn eischen is een eerste plicht voor ieder, die als opvoeder wil optreden. Als de soldaat weet, dat het eenmaal bevolene steeds zóó uitgevoerd moet worden, als is gezegd, en dat, als het niet zoo wordt uitgevoerd, een straf of berisping volgt; wanneer hij door persoonlijke ervaring weet, dat nooit van een vergrijp, den eenen keer wél en de volgende maal niet rapport wordt gemaakt; wanneer hij ziet, dat van hem standvastigheid geëischt wordt, dan leert hij gehoorzamen en wordt hem dit een tweede natuur.

Daarenboven, wanneer de man den eenen dag iets doen kan onder de oogen van zijn meerdere, terwijl hij voor een dergelijk feit den volgenden dag van een ander een aanmerking krijgt of daarvoor misschien gestraft wordt, dan dragen zulke dingen er toe bij hem geen hoog denkbeeld van de beginselen van het militaire strafstelsel te geven. Of nog erger, de man kan gestraft worden voor iets, wat den vorigen dag door zijn kameraad straffeloos in tegenwoordigheid van een meerdere geschiedde. Dan ontstaat zoo licht twijfel aan de strikte onpartijdigheid en aan de noodzakelijkheid, waarmede de militaire straffen worden opgelegd.

Om dien twijfel aan de noodzakelijkheid der straf niet te doen ontstaan, moet men vastheid en stelselmatigheid betoonen bij het straffen. Is eenmaal gezegd rapport maken, dan gebeure dat ook; dan geen transactie meer; vooraf bepale men dus bij zichzelf, of men rapport zal maken of niet. Juist daarom moet men zich niet laten verleiden, om dat in drift te zeggen, want dan kan men somtijds in de noodzakelijkheid komen, niet te mogen doen, wat men gezegd had.

Om twijfel aan een onpartijdige behandeling te voorkomen, moet er voor gewaakt worden, dat door het kader, buiten noodzaak, geen kleine diensten aan manschappen worden opgedragen, alleen omdat zij toevallig tegenwoordig zijn. Dit geeft den man aanleiding, om zoo spoedig mogelijk het voorbeeld der anderen te volgen en de kazerne te verlaten; terwijl het ook aanleiding kan geven tot insubordinaire antwoorden aan den meerdere.

In »de opleiding der compagnie» beveelt de Overste PRINS daarom aan, om iederen dag een of twee man bij toerbeurt voor zulke kleine diensten aan te wijzen; deze behoeven daarvoor natuurlijk niet vrij van de oefeningen te zijn.

Misschien zou het voldoende zijn, wanneer alleen den sergeant van de week de bevoegdheid werd gegeven, om iemand voor dergelijke kleine diensten aan te wijzen. Deze kan dan voor zichzelf daarvan aantekening houden; vóór alles moet hij weten, welken dienst de man te voren gehad heeft, hij mag bijv. niet iemand aanwijzen, die juist van het uitrukken terug is, en een ander, die in de kazerne gebleven was, overslaan.

Men moet den minderen, en vooral het kader, leeren, zelfvertrouwen, kalmte en besluitvaardigheid te krijgen.

Zelfvertrouwen kan niet worden angepraat; het is een gevoel, dat uit zichzelf groeit, daar waar het begrip van zaken en toestanden zich goed heeft gevestigd, waar het verstand gewoon is geraakt zich rekenschap te geven van wat het oog ziet en het oor hoort. De eerste vereischten daartoe zijn dus verstandelijke en fysieke ontwikkeling.

Door redeneering is hier niet veel goed te maken, wel kan met woorden veel bedorven worden. Zoo moet men vóór alles vermijden scherpe berispingen te geven, wanneer iets, aan het initiatief van den mindere overgelaten,

niet geheel naar wensch gaat — goede wil natuurlijk vooropgesteld. De opmerkingen, die men dan maakt, moeten zoomin mogelijk aanmerkingen en berispingen worden, want daarmede doodt men het zelfvertrouwen en het initiatief. En al moge men in vredestijd misschien bevreesd zijn voor te veel initiatief bij het kader, wij mogen niet vergeten, dat, vooral bij de vesting-artillerie, de taak van dat kader in oorlogstijd eene zeer zelfstandige is.

VON DER GOLTZ zegt: »Bezitten de ondercommandanten »Disciplin der Intelligenz», dan kan de veldheer gerust aan de zelfstandigheid van ieder afzonderlijk veel overlaten. Hij zal zeker zijn, dat daar, waar hij niet persoonlijk ingrijpen kan, misschien niet dat gebeurt, wat hij zelf gedaan zou hebben, maar toch altijd nog iets, wat hij doelmatig zal achten.»

Ten einde bij ons kader een dergelijke discipline ingang te doen vinden, moet men zooveel mogelijk aan hun initiatief overlaten, dit controleeren en bijv. bij oefeningen liefst eerst na afloop daarvan, bespreken het hoe en waarom hunner handelingen, in verband met datgene, wat men zelf gedaan zou hebben.

Daarom moet een officier, die met de recruten exerceert, het bijna als hoofdzaak beschouwen het kader tot goede instructeurs te vormen. Vóór den aanvang der exercitie bespreke men, voor zooveel noodig, het te behandelen onderwerp, om wanneer de troep op de plaats rust of na afloop der oefening, wederom eene bespreking te houden met het gezamenlijke kader over de gemaakte fouten, wanneer deze niet zoo groot zijn, dat ze onmiddellijk ingrijpen wettigen.

Men vermijdt daarmede tevens het nadeel, dat de recruten op meer dan één persoon hun aandacht vestigen, terwijl zij juist in het gelid moeten voelen, dat hun wil geheel onderworpen is aan één wil, dien van den instructeur.

Dan ook, d. w. z., wanneer de meerdere niet ieder oogenblik ingrijpt en iedere nalatigheid of vergissing onmiddellijk als fout aanrekent, zal de mindere leeren zijn taak met bedaardheid te vervullen, want kalmte wordt met zelfvertrouwen gelijktijdig ontwikkeld. Een hoofdfactor blijft altijd het bezit van voldoende kennis. In oorlogstijd zal een batterijcommandant, die weet, dat hij het schieten in den grond verstaat, kalm blijven en het vuur in de hand houden trots de demoraliseerende invloeden, die zich op hem zullen doen gelden.

Hierbij nog eene opmerking. Zou het niet goed zijn — ten einde te voorkomen, dat men bij het houden van theorie voortdurend moet ingrijpen, omdat de instructeurs te ver gaan — wanneer aan het kader een geschreven voorbeeld van een theorie bijv. van één kanon met affuit en munitie werd gegeven; zij weten dan precies, wat de recruten moeten kennen en wat niet.

Wat het geweer betreft, schrijft de *Leidraad voor het theoretisch onderwijs met de miliciens der Infanterie* voor, dat aan de recruten slechts datgene moet

worden geleerd, wat zij tot het uiteennemen en ineenzetten van hun wapen noodig hebben; een dergelijke bepaling is eveneens in het nieuwe reglement der geschutexercitie opgenomen, doch is voor het jonge kader wel wat vaag.

Tot slotte volge hier met een geringe wijziging het motto van een boek over paedagogie:

»Weten, hoe onze soldaten moeten worden opgeleid, staat ver beneden het toepassen van dat weten. Maar het weten is toch de eerste voorwaarde voor het toepassen. Aan die voorwaarde voldoen — volkomen, absoluut — is onmogelijk; het is een *ideaal*, waarnaar elk opvoeder moet streven.»

»Want men kan niet zeggen: »Zie, zóó moet gij doen,» alleen: »Zou het zóó ook kunnen.»

DE STELLING VAN AMSTERDAM IN 1896.

Bij het lezen van de Memorie van Toelichting op de Vestingbegrooting voor 1896 verkrijgt men onwillekeurig den indruk alsof, wanneer de op die begrooting aangevraagde gelden zullen zijn toegestaan en verwerkt, het zogenoemde *kleine plan* als voltooid mag worden beschouwd. Een aandachtig onderzoek van den toelichtenden staat en een vergelijking van dezen met de oorspronkelijke raming der kosten voor het kleine plan brengt echter een wijziging van dien eersten indruk teweeg.

Het is ons doel geenszins het totale bedrag der reeds besteede gelden te vergelijken met de oorspronkelijke raming; evenmin zullen wij de ietwat onduidelijke becijfering in de Memorie van Toelichting aan een nauwkeurig onderzoek onderwerpen.

Wij wenschen slechts een antwoord te zoeken op de volgende vragen:

Wanneer de thans gevraagde gelden zullen zijn besteed, kan dan het kleine plan als voltooid worden beschouwd? Mag dan — gesteld dat de stelling tijdig van een voldoende getal troepen is voorzien — een eventueele aanval met eenige gerustheid worden afgewacht?

Men zal zich herinneren, dat het kleine plan in 1892 werd ontworpen door den Minister SEYFFARDT. De bedoeling van den ontwerper was: Binnen korten termijn de gesloten kringstelling te voltooien, door de zandophoogingen, welke tot verbetering van den grondslag voor de later te maken forten waren of nog moesten worden aangelegd, tot *verdedigbare aardwerken* te vergraven.

Tot het kleine plan werd ook geacht te behooren de aanleg van gemeenschapswegen, het aanbrengen van beplantingen, het bouwen van magazijnen en loodsen, het voltooien en waar noodig nog aanbrengen van inundatiemiddelen, het maken van telegraphische verbindingen, van bruggen en van blindeeringen, het aanschaffen van draagbaar spoorwegmaterieel, van rails enz., benevens het aanleggen van zoetwatervijvers.

De posten, voor laatstgenoemd onderdeel aangevraagd, werden, gelijk men zich herinneren zal, herhaaldelijk door de Tweede Kamer van de begrooting geschraapt. Thans treft men er slechts een memoriepost voor aan.

Ten behoeve van alle andere onderdeelen, uitmakende het kleine plan, werden in de jaren 1893, 1894 en 1895 meer of minder aanzienlijke bedragen

verwerkt. Wij hebben reeds boven verklaard, dat het geenszins onze bedoeling was na te cijferen in hoever deze bedragen overeenstemmen met de raming, welke gevoegd was bij de Memorie van Toelichting op de Vestingbegrooting voor 1893, in welke memorie het kleine plan ontwikkeld werd.

Voor één onderdeel moeten wij echter een uitzondering maken, aangezien dit strekken moet tot beantwoording der hierboven gestelde vragen. Op de hier bedoelde raming bevond zich een post van f 500.000 voor het maken van blindeeringen en het aanschaffen van rails en pantserschilden.

Met welk doel wenschte men deze blindeeringen aan te maken? De Memorie van Toelichting gaf daarop het antwoord. Sprekende van de te vergraven zandophoogingen luidde het o. a.: »waardoor men aardwerken verkrijgt, welke — nadat daarin geschut ter bestrijking van de zijwaarts gelegen terreinstrooken en van de grachten, *alsmede de noodige blindeeringen* (1) zijn opgesteld —, hoewel zij niet in alle opzichten het gevorderde weerstandsvermogen bezitten, niettemin voor de verdediging van de stelling van onschatbaar belang zullen zijn.” Iets lager heette het: »terwijl, *voor tijdelijk onderkomen der bezettingen* (1) enz., blindeeringen in de verschillende werken moeten worden gemaakt.”

Voor het hierboven genoemde onderdeel, geraamd op 5 ton, werden in de jaren 1893 en '94 te zamen slechts ongeveer f 58.000 besteed. Nadien kwamen de blindeeringen slechts als een memoriepost op de begrooting voor.

Wat kan hiervan de oorzaak geweest zijn? Dat men voor f 58.000 reeds een voor de stelling voldoende getal blindeeringen zou verkregen hebben is moeielijk aan te nemen. Men schijnt dus den aanmaak te hebben gestaakt. Wellicht is die oorzaak te vinden in het »Beknopt overzicht van de oefeningen en proefnemingen, welke in het jaar 1894 bij de artillerie hebben plaats gehad.” Daarin toch vinden wij gewag gemaakt van schietproeven in de legerplaats van Oldebroek op naast elkander opgestelde blindeeringen van verschillende constructie, benevens onderkomens van gegolfd plaatijzer. Heeft men dus langs den weg van het empirisch onderzoek getracht het beste te verkrijgen, wat in de gegeven omstandigheid kon worden aangewend? Zoo ja, dan verdient dit zeer zeker toejuiching. Intusschen valt uit het feit, dat — naar wij met zekerheid meenen te weten — deze proeven dit jaar niet werden voortgezet of vernieuwd, af te leiden dat een beslissende uitkomst werd verkregen. Want, mocht dit niet het geval zijn, dan zou men zich met het staken der proeven niet verantwoord kunnen achten; omdat, zoolang geen blindeeringen of onderkomens, welke een voldoende dekking, althans tegen scherven en tegen granaatkartetsvuur verschaffen, in de stelling voorhanden zijn, het bezetten en dientengevolge het verdedigen der aardwerken bijkans eene onmogelijkheid moet worden geacht.

Of zou men er aan mogen denken geheel open verdedigingswerken blijvend te bezetten, wanneer de troepen daarin geen andere dan in tijd van oorlog te vervaardigen vluchtige dekkingen vinden?

(1) Wij cursiveeren.

Zou men, in het licht van het vermogen der moderne artillerie, het hierop mogen laten aankomen?

Of zou men wellicht meenen, de bezettingen buiten de werken te kunnen laten verblijven, de mogelijkheid aannemende, dat zij wel tijdig — ook bij verrassingen — daarbinnen op hare posten zullen zijn?

De eene onderstelling, zoowel als de andere, moet als onaannemelijk worden verworpen. Er is echter plaats voor een derde. Wellicht meent men, uitgaande van de onderstelling dat binnen de stelling van Amsterdam materialen in voldoende hoeveelheid voorhanden zijn, na het tijdstip der mobilisatie nog ruimte van tijd genoeg te zullen hebben, om de benodigde blindeeringen dán nog aan te maken en op te stellen. Mocht dit het geval zijn, dan achten wij ons verplicht met klem te waarschuwen tegen de teleurstelling, welke men zich bereidt.

Het is waar, hout is binnen de stelling in overvloed voorhanden. IJzer, hetzij dan in den vorm van rails, hetzij in den vorm van plaatijzer, echter zeer zeker niet. En niemand zal ontkennen dat ijzer, tot het aanbrengen van eenigszins voldoende dekkingen, een nagenoeg onmisbaar bestanddeel is.

Doch aangenomen, dat men met hout zal kunnen volstaan, heeft men dan wel eens nagegaan, hoeveel tijd er voor noodig is om in een fort — om nu van de talrijke andere werkzaamheden tot het in staat van verdediging stellen niet te gewagen — blindeeringen op te stellen en met grond te dekken voor b.v. \pm 200 man? Daarbij mag worden aangenomen, dat dit moet geschieden met personeel, dat in dergelijke werkzaamheden weinig geoefend is en onder leiding van personen, voor wie dit evenmin dagelijksch werk is.

Maar, al neemt men in dit opzicht de meest gunstige voorwaarden tot grondslag, dan nog moeten de blindeeringen niet alleen gesteld, maar zelfs nog vervaardigd worden. Wil men aan houten blindeeringen eenige duurzaamheid en stabiliteit toekennen, dan moet die vervaardiging met zorg geschieden; het hout moet behoorlijk bewerkt worden. Trof men nu in den handel het hout aan op de afmetingen, waarin men het behoeft; waren de fabrieken, waarin hout bewerkt wordt, onmiddellijk gereed het benodigde machinaal in den vereischten vorm te brengen, dan zou wellicht de mogelijkheid bestaan dat alles tijdig gereed kwam. Dit zal in den regel echter niet het geval zijn; men zal dus veel tijd noodig hebben. En juist in de eerste weken na de mobilisatie is tijd goud waard. Dan plukt men van de voorbereidingen, in tijd van vrede genomen, de beste vruchten.

Ten zeerste heeft het ons dan ook verwonderd dat op de vestingbegrooting voor 1896 niet een flinke post voor blindeeringen werd uitgetrokken. En dit te meer daar op die begrooting gelden worden gevraagd voor andere zaken, waarvan de urgentie ons niet duidelijk is.

Wij noemen in de eerste plaats den post aan de *Kwakel*, waarvan men den aanleg gerust tot een in financieelen zin gunstiger tijdstip zou kunnen uitstellen. Dan de gelden gevraagd voor communicatiën en telegraphische

verbindingen. Wij zullen de eersten zijn om te erkennen dat goede communicatiën onder de allereerste behoeften der stelling moeten gerangschikt worden en dat telegraphische verbindingen — altijd binnen zekere grenzen en doelmatig aangelegd — mede tot de vereischten eener goede stelling behooren. Maar wat heeft men aan dit alles, zoolang het allernoodigste ontbreekt? Wat nut heeft o. a. het aanschaffen van geniëmaterialen, welke men te allen tijde binnen de stelling in groote hoeveelheden geheel gereed aankoopt kan, indien men de bezettingen der verdedigingswerken zelfs geen scherfvrij logies kan bezorgen?

In het gegolfd plaatijzer, zooals het tegenwoordig in gemakkelijk aan elkander te plaatsen boogstukken wordt vervaardigd, heeft men een uitstekend materiaal voor het maken van tijdelijke scherfvrije onderkomens. Dit materiaal heeft het voordeel en goedkoop en duurzaam te zijn, terwijl voor het opstellen geen bepaalde vakkennis wordt vereischt. Schaft men zulke boogstukken thans in voldoende hoeveelheid aan ten gebruike op de verdedigingswerken, dan heeft men later, nadat de forten permanent zullen zijn ingericht, een kostelijk materiaal voor het onder dak brengen der bewakingstroepen in eerste linie, voor onderkomens en munitiebergplaatsen nabij de aan te leggen tusschenbatterijen, voor het c. q. opmaken der in 2de linie gelegen oude posten, enz.

Het kapitaal hieraan ten koste gelegd blijft dus, in militairen zin, productief ook nadat het zijn eerste diensten heeft bewezen.

Men kan de aanneming en volvoering van het kleine plan betreuren, men kan van meening zijn dat het beter ware geweest de aan het vergraven der zandophoogingen besteede gelden te gebruiken voor het bouwen van een of meer permanente werken, dit onthefte niet van de verplichting om het kleine plan — nu dit eenmaal zoover gevorderd is — consequent door te voeren. Want hier geldt zeer zeker niet het: beter ten halve gekeerd dan ten heele gedwaald. Het maken der aardwerken is wellicht een fout geweest; het aanschaffen van de noodige onderkomens is het zeer zeker niet.

Het antwoord op de vragen in den aanvang van dit opstel gedaan ligt in het voorafgaande opgesloten. Onzes inziens kan het niet anders dan ontkenkend luiden. M. a. w., ook al worden de op de vestingbegrooting aangevraagde gelden toegestaan en verwerkt, dan mag het kleine plan aan het eind van 1896 *niet* als voltooid beschouwd worden. Zoolang voor het onderkomen der bezettingen niet is zorg gedragen kan een aanval op de stelling *niet* met gerustheid worden afgewacht.

Wij hopen van ganscher harte, dat men alsnog zoo spoedig mogelijk in de bestaande leemte zal voorzien.

VERKENNINGS- EN KONDSCHAPSDIENST IN ZEE.

Het meest belangwekkende van de dit jaar gehouden Engelsche vlootmanoeuvres is wel het overwegend gebruik dat van de snelstoomende schepen is gemaakt, iets wat bepaald een nouveauté op maritiem gebied mag worden genoemd. Nimmer toch werden — sedert de zeilvaartuigen uit de lijsten der oorlogsmarines verdwenen en de vorderingen der marine-techniek vaartsnelheden weten aan te wijzen, waaraan men vroeger niet zou hebben durven denken — twee vloten in den Atlantischen Oceaan gezonden met de opdracht elkander op te zoeken. Dat men daartoe overging moet waarschijnlijk daaraan worden toegeschreven, dat de verkennings- en kondschapdienst heden ten dage een der gewichtigste gedeelten van de moderne oorlogvoering ter zee vormt. Het schijnt ons daarom buitengewoon leerrijk toe, de wijze, waarop de beide Engelsche admiraals aan de gestelde opdracht trachtten te voldoen, iets nader te beschouwen.

Admiraal Lord WALTER KERR, die de Kanaalvloot commandeerde, zond naar elke kompasstreek van het noorden naar het zuidoosten één kruiser, die de taak had een zekeren afstand — van 210 tot 275 mijlen — af te stoomen en dan naar een bepaald aangewezen punt in den koers, welken het eskader volgde, terug te keeren. De taak dezer kruisers kon in dit geval niet eerder als volbracht worden beschouwd, voordat alle wederom bij de vloot teruggekeerd waren. De uitgestrektheid, welke Admiraal KERR op deze wijze liet afzoeken, bedroeg niet minder dan 20.000 vierkante mijlen, zoodat de kruisers, tengevolge van den grooten afstand, welken zij te doorloopen hadden »zich eerst veertig uren nadat zij zich van het gros der kanaalvloot verwijderd hadden, op het aangegeven punt vereenigen konden.»

Deze methode mag daarom veilig voor de practijk van den oorlog als niet doeltreffend worden aangemerkt, daar een zoo langdurige detachering van de lichte kruiser-divisie van het gros en meer nog de zoo groote versnippering daarvan de nadeeligste gevolgen na zich zou kunnen slepen; bovendien is zij te tijdroovend.

De methode, gevolgd door Admiraal SEYMOUR, die de Reservevloot aanvoerde, was een geheel andere en, zooals de uitslag bewezen heeft, verre

te verkiezen boven de eerstgenoemde, daar de vloot na elk twaalfstal uren weer geheel vereenigd was en, wat eigenlijk de hoofdzaak is, alle schepen bij voortdoring met elkander in contact bleven. De kruisers en kanonneerbooten had Admiraal SEYMOUR afgedeeld in *éclaireurs*, welke zich tijdelijk ter verkenning van het gros verwijderden, en in *uitkijkschepen*, welke eenerzijds met de *éclaireurs* anderzijds met de *verbindingsschepen* in contact bleven, terwijl deze laatste de verbinding met de eigenlijke vloot onderhielden.

Tegen het invallen van de duisternis stoomden de vier *éclaireurs* paarsgewijze in eene richting, die naar elke zijde ongeveer 60° afweek van den koers, welke door het gros gevolgd werd, om, nadat zij 26 mijlen in die richting afgelegd hadden, van koers te veranderen en evenwijdig aan dien van het gros der vloot op te stoomen met het doel zich daarmede bij het aanbreken van den morgen weder te vereenigen. De door de *éclaireurs* afgelegde weg vormde dus ongeveer een regelmatigen zeshoek, waarvan een der diagonalen den koers van de vloot aangaf. De grootste uitbreiding van het front bedroeg 60 mijlen. Binnen deze uitgestrektheid waren, op onderlingen afstand van twee mijlen, de uitkijk- en verbindingsschepen waaiervormig uitgespreid. Over dag werden de afstanden bijna verdubbeld en bedroeg de lengte van het front dus meer dan 100 mijlen.

De instructie, welke aan de paarsgewijze uitgaande *éclaireurs* gegeven was, luidde, dat, voor het geval men met een der schepen van de Kanaalvloot samentrof, één der *éclaireurs* zich met Lord KERR in verbinding moest stellen, terwijl de andere met de melding van het samentreffen naar het gros zou terugkeeren. De uitkijk- en verbindingsschepen hadden in opdracht in zulk een geval met hunne projectors één lichtbundel hoog in de lucht te werpen, gevolgd door een tweede in de richting, waarin zich het vreemde schip bevond.

De methode van den Admiraal SEYMOUR bleek voortreffelijk te zijn. Zes uren nadat de Reservevloot het aangewezen uitgangspunt verlaten had, was zij reeds in contact met de Kanaalvloot en dientengevolge in zeer korten tijd weer verzameld, terwijl de meeste kruisers van deze laatste den hun aangewezen afstand afstoomden alvorens, natuurlijk onverrichter zake en veel te laat, op de rendez-vousplaats aan te komen.

Wanneer Lord KERR den *éclaireurdienst* op dezelfde wijze had geregeld, dan zouden de vloten na verloop van slechts enkele uren vereenigd, respectievelijk met elkander slaags geweest zijn, al naar gelang het bevriende of vijandelijke vloten waren geweest, die elkander zochten.

BOEKAANKONDIGINGEN.

*Samensmelting der officiers-kaders. Verbetering door bezuiniging.
(Niet in den handel.)*

»De officiers-kaders van de legers in Nederland en de Koloniën staan geheel op zichzelf.

»Behalve enkele detacheringen, die jaarlijks wederzijds plaats hebben, bestaat tusschen die kaders onderling niet het minste verband.

»Benoemingen, bevorderingen, pensionneeringen en alle verdere mutatiën geschieden volgens afzonderlijke, voor de officieren van ieder dier legers vastgestelde, wetten of besluiten.

»Die geheele afscheiding is nadeelig, zoowel voor den Staat als voor de officieren zelf.

»Belangstellenden lezers dit aan te toonen, is het doel van de hier volgende schets,”

Aldus leidt de anonieme schrijver zijn werkje in. Wie naar dat doel streeft, heeft als eerste en voornaamste taak de vraag te beantwoorden: *A*, welke roeping heeft elk der legers en, in verband daarmede, elk der officiers-kaders te vervullen? Daarna volgt: *B*, wordt het voldoen aan die roeping door samensmelting al dan niet in de hand gewerkt? Eerst dan komt de quaestie aan de beurt: *C*, in hoever is samensmelting in het persoonlijk belang van de officieren? Ten slotte rest alsdan de zeer voorname bijzaak, maar eene bijzaak moet het blijven: *D*, in hoever komen de, onder *A*, *B* en *C* als wenschelijk bevonden, uitkomsten der schatkist ten goede?

Vragen wij antwoord op deze punten aan den schrijver (die wij voortaan maar *X*. zullen noemen), dan zoeken wij tevergeefs naar de behandeling van *A* en *B*, de hoofdquaestie!

De roeping van het leger in het algemeen en van het officiers-kader in het bijzonder is, tot zekere hoogte, in alle landen gelijk, maar kan ook voor twee legers in menig opzicht verschillen. Waar dit geval zich voordoet moeten de opleiding tot officier, de vorming en de oefening van het officiers-kader met dat verschil ernstig rekening houden. Is de taak nu, die den werkkring van den officier hier te lande en van dien in Indië bepaalt, eene zelfde, of moet verschil in roeping de officiers-kaders verplichten, in tal van opzichten, in afwijkende richting te sturen?

De hoofdtaak van het leger *in Nederland* is de verdediging van den vaderlandschen bodem; het strategisch defensief dus.

Die van het leger in *Oost-Indië* opstanden te bedwingen in de kolonie, of inlandsche vorsten tot onderwerping te brengen; het strategisch offensief dus.

Nederland heeft een militieleger, met zeer korten diensttijd.

Indië een staand leger, met verbintenis voor 6 jaren.

Nederland is eene aaneenschakeling van open vlakten; polderland is met Holland bijnasynoniem.

Indië geeft woest bergland en zwaar begroeid terrein, naast zijne rijstvelden.

In *Nederland* is een vijand te verwachten, die, in beschaving en ontwikkeling op militair gebied, minstens op gelijke lijn met het vaderlandsche leger staat.

In *Indië* is de aangewezen vijand de zeer achterlijke inlander.

Het leger in *Nederland* bestaat bijna uitsluitend uit Nederlanders, die hun land verdedigen.

Het *Indische leger* is samengesteld uit Europeanen van verschillende landen en voor het grootste gedeelte uit bewoners der koloniën.

De oorlog *hier te lande* zal volgens Europeesche volkenrechtelijke gebruiken gevoerd worden.

In *Indië* zullen geheel andere gebruiken tot richtsnoer moeten dienen, enz. enz., enz.!

Dit alles, en veel meer, behoort onder *A* overwogen te worden. Om de wenselijkheid en mogelijkheid van eene samensmelting der kaders, uit een staatkundig en krijgskundig oogpunt, te beoordeelen, moet nu (sub *B*) nagegaan worden, of één officierskorps voor die dubbele roeping even geschikt is te maken als de nu gescheiden kaders. Eerst wanneer het antwoord daarop beslist bevestigend gegeven kan worden, krijgt *X.* het recht de scheiding als een nadeel voor den Staat te gaan beschouwen.

De scheiding der officierskaders werd bij Koninklijk besluit van 5 Juli 1817 eigenlijk reeds uitgesproken. De omstandigheden zijn sedert aanmerkelijk veranderd; o. i. leiden zij er toe de scheiding gerust tot het uiterste door te voeren; is *X.* de scherpst daar tegenoverstaande meening toegedaan en voelt hij zich geroepen een pleidooi daarvoor te leveren, hij onthoude ons niet de behandeling van de staatkundige- en krijgskundige quaestie, wijl daarin de grondslagen liggen voor elke rationeele legervorming.

Elke berekening toch, die een voordeelig saldo geeft, is daarom nog geene bezuiniging; de afschaffing van het vaste officierskader zou *X.* nog gemakkelijker kunnen verdedigen, als het belang van den Staat in de schatkist zetelde.

Hiermede zouden wij, ter beoordeeling van de studie van *X.*, reeds kunnen volstaan, ware het niet, dat onder hen, die het vraagstuk der samensmelting wel eens overdacht hebben, zonder er zich ernstig in te verdiepen, velen zijn, die de sub *A* en *B* vermelde vragen bevestigend beantwoorden, en die dus gaarne hunne aandacht aan de punten *C* en *D*, op zichzelf, geven.

Voor hen zullen wij trachten, in weinig woorden, aan te geven wat *X.* als einddoel zou wenschen te bereiken.

De officierskaders van de legers in *Nederland* en in de beide *Indiën* zullen tot één samensmelten (de overgangsmaatregelen, zullen wij buiten beschouwing laten). In verband daarmede:

a. zullen alle aanstaande officieren voor den dienst in *Nederland* worden opgeleid, doch bovendien de *Indische talen*, alsmede de land- en volkenkunde bestudeeren;

- b. allen worden 2de luitenant in Nederland;
- c. per jaar zullen ± 240 officieren uit Nederland voor 5 jaren naar Indië gaan (d. i. $\frac{1}{8}$ van het totaal der in Indië dienende officieren); na dien tijd keeren zij naar het moederland terug;
- d. zij nemen hunne gezinnen *niet* mede naar Indië;
- e. zij ontvangen geen vergoeding voor eerste uitrusting;
- f. evenmin voor het dubbel huishouden;
- g. in Nederland dienen zij wederom 7 à 8 jaren (39% hunner is in Indië), om daarna, op hunne beurt, weer voor 5 jaren naar Indië te gaan.

Daar het niet mogelijk is het werkje hier in alle details te behandelen en de bespreking der thans vermelde punten ons oordeel duidelijk genoeg zal weergeven, meenen wij ons daartoe te moeten bepalen.

Sub *a* en *b*. Heeft de ondervinding, de geschiedenis aangegeven, dat de opleiding der Indische aspirant-officieren slechts daarin van die der aspiranten voor hier te lande behoeft te verschillen, dat eerstgenoemden de Indische talen en de land- en volkenkunde moeten leeren? In vele vakken geven de studieplannen der inrichtingen van onderwijs tegenwoordig groote afwijkingen voor de opleiding der beide legers aan; waar de leerplannen vrijheid laten, wordt dit nog op ruimer schaal uitgebreid en onverpoosd wordt bovendien aangedrongen op nog grootere afscheiding, ten einde overlading te voorkomen en Indië meer tot zijn recht te doen komen. X. heeft nu te kiezen tusschen twee uitersten: hetgeen thans voor noodig erkend is, zal voortaan niet meer noodig zijn, — of alle leerlingen moeten én het een, én het ander leeren.

In het eerste geval komt de officier in Indië aan, slecht onderlegd om zijne roeping te vervullen; in het laatste is uitbreiding van den studietijd — met hersenoverlading en oppervlakkige kennis als gevolgen — onvermijdelijk. Wie kan in cijfers brengen, op hoeveel een slecht onderlegd officierskorps den Staat kan komen te staan? Gemakkelijker is te ramen hoeveel de uitbreiding van den studietijd van *al* onze aspirant-officieren zou kosten, met de daaraan verbonden vermeerdering van leeraars-, administratief-, oppasserspersoneel, localiteit, enz.

Sub *c*. Jaarlijks wordt $\frac{1}{8}$ van de in Indië aanwezige officieren, d. z. ± 240 , afgelost door anderen, die uit Nederland komen. Officieren doorkneed in den Indischen dienst worden dan door de practijk niet meer gevormd. Ieder zal zich in Indië als een vreemdeling blijven beschouwen; wie er in een rang dient zal, in den regel, weten, dat hij den volgenden rang geheel of meerendeels in Europa heeft door te brengen; wat zal hem nu aansporen zich met hart en ziel te wijden aan alles wat den Indischen dienst betreft? Bevelvoerders zullen hunne vorming als zoodanig grootendeels in Nederland gekregen hebben; stafofficieren zullen goed thuis zijn in alles wat de verdediging van Nederland betreft, maar Indië zal 't onderwerp hunner bijzondere studie, in den regel althans, niet vormen (zie sub *g*). Er zullen ook wel officieren zijn, die uit voorliefde Indië bestudeeren, maar deze behooren weer niet verplicht te worden $\frac{3}{8}$ van hunnen diensttijd in Nederland door te brengen (zie sub *g*). Ook zullen er wezen, geniaal genoeg om zich hier en ginds terstond op hunne plaats te vinden, maar, omdat een kolonel der ruitery de zeeslag bij Kroonenburg (1) gewonnen heeft, zal niemand voorstellen onze vlootvoogden bij de cavalerie te doen vormen. Door

(1) VAN WASSENAAR-OB DAM, in 1638.

samensmelting zou het officierskader in Indië in kunde en bekwaamheid dalen, want aan opleiding, vorming, kennis van terrein en volk, ervaring, belangstelling in Indische aangelegenheden zou ernstig afbreuk worden gedaan.

Spraken wij zooveen — sub *a* en *b* — van een slecht onderlegd officierskorps, thans schromen wij niet het samengesmolten korps voor Indië, in vergelijking met het tegenwoordige, onkundig en ongeschikt voor zijne taak te noemen. Wij herinneren daarbij aan 1811, toen de onkunde der, kort voor de landing der Engelschen, uit Europa gekomen officieren, de oorzaak was, dat Java in weinige weken verloren ging.

Daar X. van cijfers houdt, achten wij het niet overbodig hem er op te wijzen, dat bij toepassing van zijn stelsel doorlopend vele officieren op reis zullen zijn, op zee naar-, én van-, én in Indië, te land naar- én van de garnizoensplaats, van- én naar de aanlegplaats der mailbooten. De zeereis heen of weer duurt 6 weken, stellen wij den tijd voor de andere reizen, voor elk officier op gemiddeld één week, dan is altijd $\frac{7}{8}$ van 2×240 officieren op reis, d. z. ± 65 officieren. Voegt men daar alle officieren-leerlingen en leeraars der krijgsschool bij, die, na samensmelting, aan de korpsen in Nederland onttrokken zouden worden, verder de officieren te detachieren bij de verschillende inrichtingen, waar nu Indische officieren aanwezig zijn, dan is de vraag gewettigd, of de goede gang van den dienst bij de Nederlandsche korpsen, door zooveel absenties, geen stoornis zou ondervinden? Mocht dit blijken, dan zou het noodig zijn een voldoende gedeelte dier officieren boven de formatie te voeren, hetgeen natuurlijk aan X's zuinigheidsontwerp belangrijk afbreuk zou doen.

Sub *d*. Uit het voorstel: de gezinnen in Nederland achter te doen blijven, meenen wij te mogen besluiten, dat X. nooit in Indië geweest en niet getrouwd is. Het is hoogst immoreel. De samenleving in Indië en in Nederland zou er de treurigste gevolgen van ondervinden.

Eene officiersmaatschappij, waarin de banden van het familieleven, op tegen-natuurlijke wijze, voor vele achtereenvolgende jaren losgerukt zijn, moet degenereren; uit hoe goede elementen zij ook samengesteld zij! X. wijst op de marine, maar ziet daarbij over het hoofd, dat vijf jaren in plaats van drie treden; dat het leven in het enge scheepshuisgezin, iets geheel anders is, dan dat in het ruime Indische garnizoensverkeer; dat op zee geen verderfelijke verleidingen uit de diepte opdoemen, terwijl in Indië steeds een moeilijke strijd gevoerd wordt tegen drank, spel en ontucht; X. is blijkbaar onkundig van het feit, dat juist dank zij den invloed der Europeesche vrouw het peil der officiersmaatschappij in Indië verhoogd is; hij heeft ook de reden niet doorgrond, waarom de regeering zich genoopt heeft geacht, den gehuwden officier, die *zonder zijn gezin* naar Atjeh wordt gezonden, daar niet langer dan 14 maanden te houden; en hij heeft stellig niet van nabij kunnen waarnemen, welke schaduwzijden die betrekkelijk korte scheiding nog heeft.

Welk leven! ± 5 jaren gescheiden van vrouw en kinderen, om daarna weer 7 à 8 jaren samen te zijn, en dan weer voor 5 jaren gescheiden te worden (zie sub *g*).

Sub *e* en *f*. De naar Indië vertrekkende officieren ontvangen geen vergoeding voor uitrustingskosten, noch voor het verplicht dubbel-huishouden. Dit voegt aan de zedelijke ruïne, de financiële ruïne toe. Laat ons beproeven, de geldelijke gevolgen van eene vijfjaarsche detachering, voor eene luitenantsfamilie, onder cijfers te brengen.

Vader, moeder en 2 kinderen leven van f 1200 traktement $\pm f$ x inkomen.	
De vader gaat voor 5 jaren naar Indië, de familie moet hier te lande blijven.	
Uitrusting voor Indië (zeer zuinig)	f 600.
Het huishouden gaat kleiner en op eene goedkoope plaats wonen; verhuiskosten	» 100.
Het slaagt er in van f 400 minder te leven, dan toen de vader er deel van uitmaakte, en heeft dus per jaar noodig f 800 + f x ; de vader zendt van zijn traktement f 600 's jaars over — hetgeen zeer mooi is! —, het huishouden komt dus per jaar f 200 te kort, d. i. in 5 jaren . . .	» 1000.
De vader keert terug, hij heeft weer voor nieuwe kleeding te zorgen.	» 100.
Het huisgezin moet naar de aangewezen garnizoensplaats verhuizen (onkosten)	» 100.
Totaal verlies.	f 1900.

Hebben wij overdreven? Kan een huishouden zonder vader meer besparen? Het zij zoo, wij willen desnoods alles tot op de helft terugbrengen, dan is het nog te veel voor eene luitenants-beurs.

Misschien zal de lezer, die Indië niet bezocht heeft en het alleen kent, als het rijke land, waar de oud-Indisch gasten hunne fortuinen of mooie pensioenen verdiend hebben, ten dezen eenigszins aan de betrouwbaarheid van ons betoog twijfelen. Zou een eerste luitenant in Indië niet meer dan f 600 's jaars kunnen op zijde leggen? vraagt hij wellicht. Ziehier ons antwoord. Het traktement van den 2de luitenant mag, voor een goed financier, als het minimum gelden, dat noodig is om als officier te kunnen leven. Wat de 1ste luitenant meer ontvangt is derhalve het maximum, dat hij missen kan, d. i. 600 gulden voor *de oudste helft* der 1ste luitenants, doch voor *de jongste helft* slechts 350 gulden. Toch zal het financieel slecht-bedeelde huishouden in patria klaagbrieven naar Indië zenden, en de echtgenoot zal zich dientengevolge veelal de weinige afleiding ontzeggen, die de Indische samenleving aanbiedt; kniesoorend thuiszittend zullen de 5 jaren hem loodzwaar gaan wegen, hem moreel knakken, terwijl bovendien de spaarzaamheid, tot zijne materiele verzorging uitgestrekt, mede zijn fysiek ten nadeele zal komen. Zoo, maar ook zoo alleen zou *de oudste helft* meer dan f 600 kunnen besparen.

De Indische officieren, die tegenwoordig verplicht worden hun huisgezin tijdelijk te verlaten — bijv. om naar Atjeh te gaan — ontvangen, zeer terecht, eene vergoeding voor het dubbel te voeren huishouden. Heeft X. de ondervinding opgedaan, dat dit niet meer noodig is? — Ook hier gaat de vergelijking met de officieren der marine, die aan boord zeer goedkoop leven, niet op.

Hetgeen door ons aangevoerd is, kan, meenen wij, volstaan, om aan te toonen, dat de afscheiding der officiers-kaders niet nadeelig is voor den Staat, noch voor de officieren zelf, en dat de bezuinigingen door X. voorgesteld het land duur kunnen komen te staan, omdat zij berusten op een stelsel, dat, als onpractisch en immoreel, te veroordeelen is.

Ten overvloede wijzen wij er nog op, dat de Fransche regeering, na de krijgskundige ondervinding, die zij in de laatste jaren in de koloniën heeft opgedaan, er juist thans toe besloten heeft, een wetsontwerp tot instelling van een koloniaal leger bij het parlement in te dienen.

G. NYPELS.

Breda, October 1895.

Cours de Topographie, par N. STROOBANTS, Capitaine-commandant d'Infanterie, Adjoint d'Etat-major, Professeur à l'Ecole militaire. Première partie: Construction et lecture des cartes topographiques. 3me Edition. Namur, AD. WESMAEL-CHARLIER, Editeur.

De overweging, dat van dit werk eene derde uitgave verschijnt, zoude ons kunnen ontslaan van de taak, om daarvan eene beoordeelende aankondiging te geven, ware het niet, dat de duidelijke wijze, waarop de stof is behandeld en de zeer volledige gegevens, welke het omtrent de Belgische cartographie bevat, het ons tot plicht maken om op dit leerboek de aandacht van de beoefenaren der landmeetkunde, ook in Nederland, te vestigen.

Is ons oordeel over het werk, voor zooveel dit uit het eerste deel is afte-leiden, dus zeer gunstig, toch moeten wij opmerken, dat bij het raadplegen der gegevens voor de »cartes étrangères» (bladz. 38, 76, 103 en 131) eenige voorzichtigheid moet aanbevolen worden. Zoo wordt o. a. (bladz. 38) opgegeven, dat de Fransche kaart à 1 : 80.000 op de schaal van 1 : 20.000 (lees 1 : 40.000) is opgenomen, en, op bladz. 39, van Nederland vermeld, dat hier bestaan: »cartes au 50.000 et au 200.000;» terwijl noch van onze Chromo-topographische kaarten op 1 : 25.000 en 1 : 50.000, noch van onze Waterstaats- en Rivierkaarten, eenige melding wordt gemaakt.*

Ook omtrent het vergelijkingsvlak voor de Duitsche en Nederlandsche hoogtebepaling worden, op bladz. 76, nog de oude toestanden beschreven. Het Duitsche N. N. (Normal Nullpunkt) en het Nederlandsche N. A. P. (Nieuw A. P.) = 2,20 M. + O. P., worden dan ook niet behandeld. Het zal den Schrijver echter niet moeilijk vallen, deze en dergelijke tekortkomingen bij de uitgave van een der volgende deelen te rectificeren.

Behalve het opgemerkte omtrent de niet-Belgische Cartographie, hebben wij in het eerste deel van het werk van den Kapitein STROOBANTS weinig aange-troffen, waarmede wij ons niet volkomen konden vereenigen, zoodat wij deze uitstekende pennevrucht van onzen Belgischen collega ten zeerste kunnen aan-bevelen. Druk en uitvoering doen den uitgever alle eer aan.

M.

De Engelsche expeditie tegen Chitral in 1895, beschouwd in verband met den oorlog van Nederland tegen Atjeh, door MILES. Met een schets. 's Gravenhage, W. P. VAN STOCKUM & ZOON. 1895. Prijs f 0,40.

In een negentiental bladzijden behandelt de Schrijver, die helaas ongenoemd wenscht te blijven, een onderwerp, dat ons sedert lang ernstig bezig gehouden heeft, namelijk de vraag of het niet meer dan tijd begint te worden, dat aan den oorlogstoestand in Atjeh eindelijk eens een einde wordt gemaakt.

Il faut que cela finisse, want — laat ons het openlijk erkennen — wij zijn werkelijk op weg om ons ook op koloniaal gebied belachelijk te maken. Tegen-over vreemdelingen is het dan ook maar beter ons politiek en militair beleid

op Atjeh niet aan te roeren, want bevindt zich daaronder een malicieux, die den schijn aanneemt ons niet te begrijpen, als wij over deze weinig verkwikkelijke aangelegenheid niet verder denken uit te weiden, dan ontvangt ons gevoel van eigenwaarde meer dan één fermes kaakslag.

Schaamte over onze onmacht bezielt ook den Schrijver van bovenstaande brochure. In de energieke en doortastende wijze, waarop de Engelschen zich van Chitral hebben meester gemaakt, vindt hij dan ook aanleiding om een parallel te trekken tusschen de wijze, waarop wij Nederlanders en die, waarop de overige koloniale mogendheden in hunne bezittingen oorlogen. Deze vergelijking valt, zooals te begrijpen is, deernlijk in ons nadeel uit.

Als voornaamste reden voor dat scherpe contrast meent de Schrijver gemis aan strategisch talent en doorzicht te moeten constateeren bij het meerendeel dergenen, die of het bevel op Atjeh voerden, of den opperbevelhebber aldaar verhinderden krachtig zijne vleugels uit te slaan.

Meermalen werd dit onderwerp ook door ons in den kring van bevoegden, d. w. z., van beproefde Indische officieren, ter sprake gebracht, maar telkens werd ons tegemoet gevoerd, dat de regels van de leer der oorlogskunst, zooals deze in Europa worden toegepast, in Indië niet opgaan. En als wij dan de tegenwerping maakten, dat en Napoleon in Egypte en de Engelschen, zoomede de Franschen in hunne bezittingen deze regels wel opvolgen en met het meeste succes, dan was een meewarig schouderophalen — zooveel zeggende als: »praat toch niet over toestanden, waarvan gij niet op de hoogte zijt!» — het eenig antwoord.

Dat de gesteldheid van den bodem, het klimaat en de bijzondere geaardheid van den tegenstander, alsmede diens getalsterkte, bewapening, enz., gewicht in de schaal leggen, wordt door ons in het minst niet in twijfel getrokken, maar dat deze bijzondere omstandigheden de leer der oorlogvoering als het ware op haar kop zetten, dat betwijfelen wij ten zeerste, zoolang het tegendeel ons niet met feiten overtuigend zal zijn aangetoond.

In den geheelen Atjeh-oorlog komt o. i. nagenoeg geen enkele grootsche conceptie voor. Wel zijn buitengewone moed en niet genoeg te prijzen zelfverloochening betracht, wel werd de tegenstander herhaalde malen met kracht bij de horens gevat, maar van werkelijk veldheerstalent is geen spoor te bekennen.

De Schrijver van de bovenvermelde brochure staat blijkbaar geheel op onze hand. Ook hij veroordeelt de op Atjeh gevolgde strategie. Wij voegen daaraan nog toe, dat het in Chitral bovendien niet gold om enkele tientallen palen terrein te winnen, maar dat de Engelschen, om van Gilgit naar Chitral te komen over een afstand van circa 360 KM. en om laatstgenoemde plaats van uit Peshawer te bereiken over circa 300 KM., door woest, onvruchtbaar en zeer moeilijk begaanbaar bergterrein moesten ageeren. Terloops merken wij op dat de uiterste posten, welke wij aan de Atjeh-rivier bezet houden — Senelop en Anak-Galoeng — hemelsbreed gemeten ternauwernood 16 KM. van Oleh-leh verwijderd zijn, en dat de Poeri van Tjakranegera nog niet juist 8 KM. van Ampenan en de kust gelegen is.

Gaat men na, dat de colonne LOW, die zich van Peshawer en Nausher einde Maart in beweging stelde, 14.000 man telde en dat de colonne KELLY, die van Gilgit naar Chitral oprukte aanvankelijk slechts 200 man sterk was en eerst successievelijk door detachementen uit de posten Gupis, Ghizi en Mastuj werd versterkt, dan kan men niet in ernst beweren, dat het doortastend handelen dáár

mogelijk was, omdat de getalsterkte der strijdbare macht onevenredig groot was in vergelijking van die, welke wij op Atjeh in het veld konden brengen. Ook hier zij opgemerkt, dat de tweede expeditie, de dwangarbeiders medegerekend, over plus minus twaalf duizend man te beschikken had.

Wij doen dan ook, evenals de Schrijver, de vraag of het aangaat de povere uitkomsten, die wij in Indië op onze oorlogstoneeltjes bereiken, alleen te wijten aan het gemis van een voldoende macht.

Wat men met een handjevol troepen vermag — mits goed uitgerust en aangevoerd —, dat leert trouwens ook de geschiedenis van de Fransche krijgsoverbedrijven in Tonkin.

Doch genoeg, een ieder zij de lezing en niet minder de ernstige overdenking aanbevolen van den inhoud der brochure van MILES, die besluit met de woorden: *De Atjehoorlog knaagt aan ons koloniaal bezit, hij MOET eindigen. Laten wij eindelijk aan de beschaafde wereld toonen, dat wij daartoe in staat zijn.*

Militaire Scheurkalender 1896, samengesteld door A. W. PAALMAN, Kapitein van het Oost-Indische Leger. 's Gravenhage, D. PAALMAN. Prijs f 0,75.

Dat bovengenoemde scheurkalender een vierden jaargang beleeft, spreekt op zichzelf al voldoende voor de goede ontvangst, welke aan den vorigen ten deel is gevallen, en wij twijfelen niet of ook deze zal zijn weg wel vinden, zulk een aardigen indruk maakt het geheel.

De kalender, welke ook ditmaal weder door den Kapitein PAALMAN van het Oost-Indische Leger is samengesteld en dan ook meer speciaal voor dit leger en de Indische maatschappij vervaardigd werd, bevat:

- 1°. belangrijke gebeurtenissen uit de Indische krijgsgeschiedenis;
- 2°. elken dag twee Maleische woorden in het Nederlandsch vertaald;
- 3°. elken dag eene korte verklaring van een militairen term of uitdrukking;
- 4°. spreuken op militair gebied;
- 5°. elken dag een vers van een populair lied;
- 6°. op- en ondergang der maan.

Aan het schild, dat den cirkelvorm heeft en naar een aquarel van den Luitenant-Kolonel HOOYER vervaardigd is, werd de meeste zorg besteed, terwijl het blok gedekt is door eene reproductie van een goed geslaagd portret van Hare Majesteit de Koningin. Door een en ander mag het geheel een sieraad van elk studeervertrek of van elke huiskamer worden genoemd. De geringe prijs stelt dezen kalender bovendien binnen ieders bereik.

Marsch- en transportdienst voor onderofficieren en korporaa's, door B. G. KOOPMAN, Majoor Provinciale Adjudant. Achtste, herziene druk, bijgewerkt tot Juni 1895. Leeuwarden, HUGO SURINGAR. 1895. Prijs f 0,50.

Niet ieder is in het bezit van het reglement van administratie met het daarbij behorende tabellenboek en zeker niet ieder onderofficier of korporaal; toch valt dezen zoo dikwerf de opdracht ten deel geheel zelfstandig, d. w. z.,

van hun korps verwijderd, administratieve werkzaamheden te moeten verrichten. Onder dergelijke omstandigheden is de marsch- en transportdienst van den Majoor KOOPMAN een vertrouwbare raadsman en dus van onschatbare waarde.

Als wij ons eene opmerking mogen veroorloven, dan is het deze, dat wij den Schrijver willen aanbevelen bij den negenden druk, die naar wij hopen en vertrouwen spoedig noodig zal zijn, er voor zorg te dragen, dat onder de daarin voorkomende namen van miliciens, enz., er geen worden aangetroffen, die ook in het officiersboekje te vinden zijn. A bon entendeur demi-mot suffit!